JELKA PERIĆ

KUĆA U ŠIBENIKU OD NAJSTARIJIH VREMENA DO KONCA XVIII. STOLJEĆA

UVOD

Arhivsku građu za ovu radnju crpla sam iz domaćih šibenskih arhiva: starog arhiva općinskih vijeća i bilježničkog arhiva starog okružnog suda u Šibeniku.

U doba, kad sam ja crpla građu, stari se općinski arhiv nalazio u otvorenim policama jedne sobice u II. podu kuće Matijaćeve na »Poljani« u odjeljenju općinske knjižnice. Kasnije je bio prenesen u potkrovlje iste kuće, gdje je bilo sve nabacano jedno na drugo i zatrpano, tako da je bio rad gotovo nemoguć. Arhiv smješten u jednoj polici sobice sastojao se od nekoliko neukoričenih omota vezanih konopcem, odvojenih sveščića i listova s ubilježenim vijećanjima starih šibenskih vijeća. Samo je neznatan dio toga materijala bio kronološki poređan po knezovima, koliko je to sređivao prof. dr. Kolendić, inače je sve ostalo razbacano bilo po omotima, razdvojeno u malim sveščićima bez kronološkog reda, na mnogim mjestima nečitljivo i poderano. Druge police sobice ispunjene su bile drugim različnim aktima iz kancelarije »Malog dvora« i »Velikog dvora«, u nevezanim omotima s neuvezanim koricama. Omoti su, doduše, bili podijeljeni na vjekove ali nesređeni, a u pojedinim omotima tu i tamo bilo je listova zalutalih iz drugih knjiga i drugih vjekova. Mnogi su bili uopće neuporabljivi, jer su što od vatre, što od prašine, a što od vlage djelomično sagnjili, a djelomično su se miši njima hranili, tako da su se pri samom dodiru raspadali. Ovako je bilo kad sam ja crpla građu prije prvog svjetskog rata.

Arhiv uopće nije bio potpun, te njegove isprave datiraju od XIV. vijeka. Godine 1378. Mlečani su, naime, zapalili grad, te je u vatri uništena javna kancelarija i arhiv, tako da i reformacije Statuta počinju godinu dana poslije vatre. Reformacija od god. 1381. spominje požar riječima: Quae reformatio ideo comfirmetur, quia similis huic reformationi fuit ante combustionem civitatis, sed combusta est.[1] Mala pažnja,

[1] Il Nuovo Cronista di Sebenico anno II p. 51.

koju je polagala stara općina na čuvanje službenih spisa u kasnijim periodima, skrivila je nepotpunost arhiva. Nesređenošću tih isprava pozabavilo se bilo »Vijeće plemića« god. 1660., kad je odredilo, da se ormari, u kojima se čuvaju službeni akti, a koji su u vrlo lošem stanju, zamijene novim ormarima, jer da se ovako kvare i rasipaju svesci s aktima i druge knjige. Da ni poslije toga nije bilo bolje, dokazuje vijećanje od 21. novembra 1678. Konstatiralo se naime, da se u kancelariji »Velikog dvora« nalaze mnogi omoti različnih isprava u vrlo neurednom stanju; da je veći dio starih svezaka uvezanih i neuvezanih, rastavljenih u sveščiće teško pristupačan uporabi javnosti. Prihvatio se zaključak, da se akti srede, da se kronološki razvrstaju i uvežu u sveske, da se olakša njihova uporaba, napokon da se provede u djelo odluka prihvaćena god. 1660., t. j. da se nabave ormari za spomenute knjige.[2] Ne znamo da li je ovaj zaključak bio proveden, ali znamo, da je iza pada Mletačke Republike ovaj arhiv još više stradao, jer je prof. Miagostović god. 1896. zabilježio, da se općinski arhiv, dragocjen svojim podacima, nalazi u jednoj bivšoj kuhinji, u magazi općine ili bolje u leglu mačaka, koje se drže, da očuvaju papire od miševa. Kako su papiri ležali porazbacani, predlagao je, da se nabave ormari za smještanje arhiva.[3]

U ovakovu je stanju arhiv dočekao i propast Austrije.

Poslije I. svjetskog rata za talijanske okupacije arhiv je bio smješten na tavanu u zgradi općine, te je bio teško ikome pristupačan. Pribirući ponovo po aktima vijeća našla sam ih porazbacane, razriješene i mnoge propale. Tako na pr. svezak s oporukama, koje su učinjene za kuge god. 1649. nijesam više mogla naći u arhivu. Danas taj arhiv više ne postoji.

Bilježnički arhiv stare šibeničke općine čuvao se u Okružnom sudu u Šibeniku. U starija su se vremena bilježničke knjige spremale u općinskoj kancelariji. U velikome požaru od god. 1378. i ovaj je arhiv stradao, te su uništene sve knjige s podacima prije toga vremena. Prije navedene odluke vijeća prihvaćene u XVII. stoljeću za općinski arhiv odnosile su se i na bilježnički. Njegove su se knjige tad nalazile u kancelariji za civilne parnice, a budući da su bile spremljene na vlažnom mjestu, neke su već tada bile neuporabive, jer su slova zbog vlage bila nečitljiva, a papiri sagnjili. Jedan dio preostalih knjiga dospio je u Okružni sud, a drugi se dio, ostavljen u općini u toku vremena uništio, te se od njega nalaze samo neke knjige ili bolje stranice tih knjiga.

U Okružnom sudu imala sam na uvidu dvije tablice iz početka XIX. vijeka, na kojima su kronološkim redom zapisani bilježnici, kojih su akti sačuvani u omotima pojedinih ormara. Malo je i ovih knjiga uporabljivo i čitljivo. Nekoji su se omoti raspadali pri samom dodiru. Knjige su, doduše, zatvorene u ormarima, ali ti se otvaraju samo, kad

[2] Neuvezani omot vijeća od 1601—1690. Adi 21. novembre 1678 list 231–232.

[3] Il N. Cronista op. cit. Anno V i VI p. 126.

zaluta koji historičar ili bilježnik, kad traži kakav stari akt. Ormari su se nalazili u podrumu, gdje je gotovo svaki rad bio onemogućen. U mome slučaju naišla sam na razumijevanje tadašnjeg predsjednika Okružnog suda dr. Kazimira Pasini, koji mi je bio u svemu pri ruci, kako bi mi istraživanje bilo olakšano.

Biskupski arhiv čuvao se u doba moga istraživanja prije I. svjetskog rata u jednoj sobi u prizemlju kancelarije biskupske kurije. I ovaj je arhiv stradao u požarima kao i predašnji, ali je bolje sačuvan i sređeniji je od ostalih, premda nije ni izdaleka arhivu posvećena onakva briga, kakvu bi arhiv radi dragocjenih podataka i naše prošle historije zaslužio. Budući da knjige nijesu uvezane, te su se čestim prenošenjem sveščići i listovi pojedinih omota odvajali, to se mnogi listovi s podacima, koje sam crpla za vrijeme rata, ne nalaze više u istim omotima.

To osobito vrijedi za arhiv vijeća, a kako su spomenuti arhivi neznalački raspoređeni, nijesam mogla uvijek uz podatke navesti i stranicu.

Podaci sakupljeni iz biskupskog arhiva ne dolaze u obzir za ovu moju radnju.

Radi razumijevanja kratica napominjem, da sam arhive, iz kojih sam crpla građu, bilježila sa strane isprave ovako: Okružni sud kraticom (Sud), Općinski arhiv kraticom (op).

Profesor Franjo Dujmović, direktor Muzeja grada Šibenika blagohotno mi je pomogao u razlikovanju današnjih imena od nekadašnjih imena ulica i gradskih dijelova. Također mi je pomogao i u snimanju slika.

I. ŠIBENIČKO NASELJE U STARINI NJEGOVO STARO STANOVNIŠTVO

Šibenik se prvi put spominje u našoj povijesti god. 1066. kao hrvatsko naselje, kao krunski posjed hrvatskih vladara. Te je godine hrvatski kralj Petar Krešimir IV. na 25. decembra izdao u Šibeniku zadarskom samostanu sv. Marije u Zadru povelju kraljevske slobode »regiam libertatem«[1] Od toga su se vremena vladari stalno navraćali u Šibenik kao na utvrđeno naselje »castrum«.[2] Iako prije toga datuma nemamo nikakvih pouzdanih dokaza, da bi u drevnoj starini, u predrimsko pa u rimsko doba postojalo na tome mjestu kakvo značajnije naselje, skloni smo ipak mišljenju, da je u međusobnim borbama Keltsko-ilirskih plemena, koja su nastavala na obali, strategijska važnost šibeničkog kanala teško mogla da izbjegne pažnji, pa je možda u to davno doba postojalo tu kakvo ilirsko utvrđenje, koje je kao i mnoga druga keltsko-ilirska naselja za žestokih borbi Rimljana s Ilirima bilo sravnjeno sa zemljom. Rimljani su vezavši preko Skardone, Salone i None maticu države Italiju s Panonijom zaobišli područje današnjeg Šibenika, a hrvatskim je kraljevima za teških borbi s prekomorskim susjedom Venecijom stra-

tegijski položaj Šibenika i te kako važan, da mu poklone pažnju, te je od toga vremena naselje brzo napredovalo, utvrđivalo se zidinama i izjednačivalo se s ostalim dalmatinskim općinama, dok nije postignućem biskupije u pravom smislu riječi postao grad »civitas«.[3]

I prije nego što nas povelje XI. stoljeća uvode u Šibenik kao u krunski posjed hrvatskih vladara, taj kraj vjerojatno nije bio bez života. Sirotinjske kolibe izdignute od pruća ili šiba bile su vjerojatno stanovi ljudima, koji su gajili stoku i obrađivali polja krunskog posjeda, koji je potpadao pod upravu kliškog župana podmorske županije.[4] Pored zemljoradnika i pastira možda je bilo još na pomolu hrvatske države tu i smionih mornara, koji su vjerovatno i pod zaštitom vlasti napadali i pljačkali po moru. Položaj strmog i krševitog brijega bio je zgodan za onodobne smione pustolove, koji su se upuštali u sitne zadjevice i borbene pohode. Sa spomenutog brijega mogli su lako da vrebaju na lađe, koje su krstarile po moru, da ih napadaju. To je moglo da dade povoda i utvrđenju brijega i opasivanju naselja prvim nizom zidina. Kad je naselje stavljeno pod zaštitu stare kule sv. Mihovila, danas sv. Ane, ne znamo, ali da je gusarenje bio omiljeni posao starog šibeničkog naselja, dokazuje smionost njegovih ljudi, koji su u XII. stoljeću znali da napadaju i na odličnike crkve. Tako su oko godine 1167. oplijenili nekoga Gottfrieda sina Bogumilova iz Siponta, te je sam Papa Aleksander III. morao da posreduje, a godine 1177. pod vodstvom dvaju knezova (duo comites Nestros et Perlat) oplijenili su opet subdiacona i papinskog poslanika Rajmunda de Capella vraćajući se iz sicilijskog kraljevstva.[5] Koliko je uspomena na takve avanturiste bila živa u tradiciji, svjedoči Juraj Šižgorić, koji tvrdi, da su prvi stanovnici naselja bili gusari.[6] Giambatista Giustiniano naziva ih »malandrini ili uskoci«.[7] Gusarenje se i inače provodilo tad na Jadranu kao i na drugim morima. Znamo, da su osvajanja i piraterija bili glavni faktori u razvoju pomorstva, te da je gusarenje starih moreplovaca prestalo tek onda, kad je razvoj saobraćaja postao koristonosniji razvoju trgovine. Šibenčani su vjerovatno pod različnim izlikama: vražde, osvete, naknade šteta, dodijavali i Splićanima i Trogiranima napadajući na njihovu trgovinu, te su ih i oni smatrali gusarima. Ali ozbiljna opasnost za Šibenik kao i za Trogir, Split i Klis bili su omiški gusari. Radi lakše obrane od njihovih nasilja 25. ožujka god. 1221. sklopio je Šibenik s gradovima Trogirom, Splitom i Klisom savez za međusobnu obranu i tu su se zavjerili Šibenčani, da će se ubuduće sasvim okaniti gusarenja na moru. Tom su prilikom razvalili i kaštel, u kojemu su dotada stanovali knezovi.[8]

Da se naselje doista razvilo iz vrlo skromnih početaka, dokazuje i nedostatak tradicija o postojanju bilo kakva kulturnoga spomenika na njegovu području. Nigdje na pr. ne nalazimo spomena, da bi benediktinci, ti najstariji kulturni radnici, vezali bili svoje djelovanje za staro šibeničko naselje.

II. VANJSKI OBLIK KUĆE

Iz dosadašnjeg razlaganja izlazi, da je prvobitnom obliku šibeničkog naselja pod gradinom dala glavni pečat sirotinja. Siromašne radne porodice dizale su svoje stanove bez reda i bez ikakva građevnog plana, a nagib zemljišta i ograničenost prostora, zaokruženog tijesnim zidinama, diktirao je naselju njegov dalji razvoj. Vjerovatno su ti stanovi bili neka vrsta prvobitnih koliba izgrađenih od šiba ili pruća, oslonjenih na četiri debela koca kao na oslonu kolibe, šiba zalijepljenih gnjilom ili govedom balegom; ili su to kućarice, zgrađene u među te zalijepljene klakom ili samo u sušici, a pokrivene pločama, slamom, od ječma, od raži i t. d.[9] Takve su se kolibe i kućarice održale još do danas u našoj siromašnoj Zagori. Postoji tvrdnja, makar se činila romantičnom, da su baš ti sirotinjski stanovi od pruća dali i ime prvobitnom naselju. Između Šibenika i susjednih mjesta sa stanovništvom helenskog i romanskog podrijetla, odnjihanog u središtima mediteranske kulture s kamenom arhitekturom, postojao je bez sumnje prvobitno u vanjskom izgledu veliki kontrast, zbog kojega je naselje po šibama koje su izdaleka stršale, moglo da se nazove »Šibenik«. Narod još i danas vjeruje, da se mjesto u staro doba zvalo »Šibice«,[10] a da je tradicija o tom starom građevnom materijalu bila još u XV. stoljeću vrlo živa, znamo po svjedočanstvu našeg Šižgorića, koji govori, da se mjesto pučki zove Šibenik, jer da je bilo okruženo šibljem ili prućem.[11] Ne bi bilo ništa neobično, kad bi se iz građevnog materijala, koji daje odliku naselju, izvelo i njegovo ime, kad znamo, da se u ruskom jeziku za selo kaže »derevnja«, što znači mjesto s kućama od drveta, a Mađari zovu selo »fălu« (postalo od fa – drvo i lu - mjesto).

Dr. Federico Antonio Galvani pozivajući se na Enija i Forcellinija sklon je da iz neke vrste ilirskog oružja, nekih strjelica, koje su Latini zvali »sica« i »sibina« izvede ime tome naselju.[12] Kako u hrvatskim zemljama ima nekoliko brežuljaka sa sličnim ili jednakim imenom,[13] nije isključeno, da bi susjedi, na koje su tim ubojitim oružjem oboružana ratnička plemena navaljivala, nazvali ih imenom njihova ubojitog oružja. Naravno, da je i ovakva geneza za naziv mjesta samo puko nagađanje. Danas nam ono zvuči potpuno slavenski, odnosno hrvatski.

Pored primitivnih pozemljuša imućniji su doseljenici i posjednici gradili trajnije domove služeći se drvenom građom. U doba, kad stižu do nas prve vijesti o Šibeniku, i slavenski je dom prošao bio sve faze svoje evolucije od tipične prvobitne kuće, t. j. doma s jednim odjeljenjem s ognjištem u sredini pa do raščlanjene konstrukcije dvodjelnih i trodjelnih domova s kombiniranim odjeljenjima u horizontalnom i vertikalnom smjeru i s vanjskim prigradnjama.

Kad to znamo, onda nam odredbe Statuta iz 14. i 15. stoljeća pa brojni inventari i ugovori kupoprodaja kasnijih vremena pomažu da predstavimo i arhitektonski oblik starog šibeničkog naselja, oblik, po

kojemu je Šibenik – izdvajajući se strukturom domova od ostalih dalmatinskih gradova – odavao svoje hrvatsko podrijetlo.

Od XII. stoljeća kad stižu do nas prve pouzdane vijesti o naselju, Šibenik se razvio relativno brzo, pa kad je u drugoj polovici XII. stoljeća dobio naslov grada, a na koncu XIII. stoljeća postao i sijelo biskupije, znači, da je imao i sve atribute ostalih dalmatinskih gradova. Samosvijest, kojom su građani izdržali borbu za postignuće biskupije, dokazuje, da je već u XIII. stoljeću u njemu bilo uglednih i imućnih građana, a to je bilo važno za unutrašnji i vanjski razvoj mjesta. Imućne porodice nametnuvši puku svoj autoritet i vlast, natjecale su se u gradskom vijeću, da unaprijede grad u svakom pogledu. Bez sumnje su i sami prednjačili svojom građevnom aktivnošću, a napredna konstrukcija germansko-rimskih i bizantinskih domova susjednih gradova mogla im je dati novih pobuda u izgrađivanju grada, pobuda, da tijesnim i pretijesnim, bregovitim i nizbrditim ulicama otvore pogled i da ograniče nepravilnost i zavojitost ulica. Odredbe vijeća u tome pogledu predstavljaju svijesnu težnju gradske gospode ne samo da grad civiliziraju i da ga izgrade prema građevnom planu, već predstavljaju i živu borbu njihovu za svaki pedalj zemlje na tako ograničenom prostoru među tijesnim gradskim zidinama.

Uporedimo li isprave Šibenika u pogledu strukture kuća s vrelima drugih naših primorskih gradova, vidimo, da stari Šibenik pravi utisak čisto drvenog naselja.

Gušić pišući o antropogeografskim istraživanjima na Mljetu zabilježio je, da veći dio spomenika drugih primorskih gradova, ne govori upravo o drvenim kućama, nego samo o sitnijim arhitektonskim formama, različitim drvenim prigradnjama »laboreria de lignamine« kao što su: drvene skaline i pergole, solari i stationes i različite prigrade u kući i plotovi između kuća, drveni ulazi i t. d.[14] Za Šibenik to ne možemo da kažemo. Njegovi spomenici: »statut« i različni inventari govore upravo o drvenim kućama »domus de lignis seu domus de tabulis«,[15] koje su udarale glavni biljeg starom naselju.

Među tim drvenim gradnjama bilo je vjerovatno i uglednih dvodijelnih i trodijelnih prizemnica i drvenjara raščlanjenih i u vetikalnom smjeru i s vanjskim prigradnjama.

U te vanjske prigradnje ubrajam stari arhitektonski motiv slavenskog doma, tzv. »prisoj« ili »strehu«, odnosno »sinicu« (od sjena) naziv, kojim i danas zove naš narod prigradnju takve vrste latinski »solarium«. Kako i šibenički Statut spominje takve prigradnje, čini se, da je na starim šibeničkim kućama krov prizemnice jednim dijelom stršio vani, te upirući se vjerovatno o stubove dobilo se pred kućna vrata gore prekrito, a sa strane otvoreno dvorište, kakvih primjera imamo i danas u seljačkim kućama. Ovakva su dvorišta imala praktičnu svrhu, da štite s jedne strane unutrašnjost doma od blata i nečistoće za nevremena, a s druge strane u pomanjkanju svijetla u unutrašnjosti radi malenih kapaka na domovima pod strehom su ukućani obavljali različne

poslove. Tragovi tih starih prigradnja očuvali su se danas i u zlarinskom izrazu »privraće«, koji se izraz odnosi na otvoreni ili poluotvoreni prostor ispred stražnjih kućnih vrata. Zlarinske žene bez privraća ne mogu zamisliti svoj dom.

Talijanski je izraz za ovakve prigradnje »solaio« u mletačkom dijalektu »soler«, koji izraz odgovara našoj riječi »potkrovlje« odnosno »prisoj«.

Na domovima, gdje su se odjeljenja za stanovanje razvila i u vertikalnom smjeru mletački izraz »soler« prenesen je i na cijeli gornji sprat, te u izvorima, u kojima je pobilježeno pokućstvo čitamo »sul primo soler« »sul secondo soler« ili »una casa in un soler«.

Ondje, gdje se u nas čuvaju tragovi mletačkog dijalekta, izrazom »soler« označuje narod uvijek samo vanjsku prigradnju, koja je na slavenskoj kući nastala tako, da su se na dio nadvisnog krova položile stube i zaštitile pregradom (crt. 1). Ti sekundarni otvoreni soleri spominju se u Statutu izrazom »ballatorium«.[16] U talijanskim izvorima ovim izrazom označuju i vanjske prigradnje u kamenu, a i narod ih vjerovatno pučki nazivao »balador«,[17] danas balatur. Naziv solar odnosno balatura naših dokumenata potpuno odgovara tumačenju, koje je pridao Gušić istom nazivu na str. 56, 57 svoga rada: Mljet, antropogeografsko ispitivanje I. dio, Zagreb 1935.

Crt. 1. – Ulaz na gornji pod s perivoja, skaline sa ulazom

U vertikalno raščlanjenim kućama donje su se prostorije pretvarale u spremnice ili konobe, a stanovanje se prenosilo na sprat.

Strmina brijega starog šibeničkog naselja mogla je da pogoduje izgradnji ovako raščlanjenih kuća. Strmom je terenu trebalo naime otvoriti horizontalni niveau za stanovanje pomoću podgradnje, koja bi u donjem dijelu ostala kao prizemlje, a soba s kuhinjom prešla na sprat.[18]

Staro šibeničko naselje možemo dakle predstaviti kao jedno zbijeno selo, u kojemu su se bez reda nizale kućare i kolibe od pruća i pleteri u formi »sibara«,[19] pa pravokutne kolibe sa stijenama od pruća i šiblja glinom premazanih i jednodijelne ili dvodijelne prizemne drvenjare sa strehom ili sjenicom pred kućnim vratima kao i drvenjare na jedan soler sa baladorom i skalama. Po koji pleter u obliku sibare vidimo i danas tu i tamo po dalmatinskoj Zagori, gdje služe kao pastirske kolibe.

Iako se dugi period drvene arhitekture u Šibeniku može s jedne strane objasniti naslijeđenim etničkim predispozicijama žitelja, treba ipak

pretpostaviti i druge uvjete pogodne za razvoj drvenog naselja, u prvom redu obilje građevnog materijala.

Tradicija kaže, da je šibenički kraj s otocima u drevno doba bio bogat šumom. Gianbatista Giustiniano u svome izvještaju o Dalmaciji tvrdi vjerovatno po tradiciji, da su Uskoci naselivši Šibenik sakrivali svoje lađe na podnožju brijega, koji je bio okružen gustim šumama,[20] a Šižgorić spominje, kako se u Zlarinu u sjenama drveća bavio pjesmom.[21] Narod priča, da su u staro doba šume dopirale sve do Crnice i da se radi toga nazivala »Čarovnica«.[22] Tradicija o nekadašnjoj zašumljenosti Crnice nije bez temelja, jer se 22. novembra god. 1695. građani i puk okupljeni u vijeću tuže na nekog Francesca Obertia, vjerovatno kojeg šibeničkog plemića, da zaposjednuvši gaj Crnice krči šumu i pretvara je u oranicu te traže, da se rečeni Gaj vrati opet uporabi grada. U istom su se vijeću okupljeni građani i pučani žalili i na prisvajanja, koja su pojedinci izveli u starom Gaju u Zablaću time, što su na štetu šume zasadili na mjestima vinovu lozu, pa su tražili, da se sve povrati u predašnje stanje, kako bi šuma i nadalje mogla koristiti žiteljima grada i kotara. Ističući nadalje oskudicu drveta u kotaru tražili su također slobodno iskorišćivanje šuma u onim dijelovima kotara, koje su Turci u t. zv. »Novo Acquisto« ustupili.[23] U XVII. je dakle stoljeću nastala u Šibeniku osjetljiva kriza i oskudica drveta, ali navedeni podaci dokazuju, da u starija vremena nije bio lijes tako rijedak i skup materijal.

Čini se, da se za najjačega maha drvene arhitekture na koncu XIV. stoljeća u gradu šuma nemilosno sjekla, pa je gradska uprava pod prijetnjom osjetljive globe izričito zabranjivala sjeći šumu i iz gradskog teritorija izvoziti lijes.[24] Materijala za građu nalazili su dakle Šibenčani u svojim gajevima i šumama naročito u Zablaću i Žirju.

*

Niske su se drvenjare gradile vjerovatno u obliku dinarskih brvnara s gredama horizontalno položenim jedna nad drugu. Da je u Šibeniku bilo brvnara, dokazuje odredba Gradskog vijeća prihvaćena u decembru godine 1459., koja je glasila, da »travachae apothecarum«[25] ne smiju prijeći širinu od dva šibenička lakta.[26] Uzmemo li, da je naziv »travacca« postao prema talijanskoj riječi »trave« od »trabs«, pa da su prema tome ta spremišta sagrađena bila od balvana ili brvna, onda nam njihov arhitektonski oblik može da posluži kao uzor za stari najjednostavniji oblik primitivne drvenjare šibeničkih seljaka, drvenjare s jednim odjeljenjem s vatrom u sredini ili s unutrašnjom pregradom, koja je stvarala kuću i izbu.

Pored tih niskih kućara u obliku brvnare, moramo da zamišljamo i više i prostranije drvenjare, građene od balvana, koji su se vertikalno polagali u zemlju[27] sežući uvis u starija vremena preko 10 šibeničkih lakata, drvenjare, koje su u toj mjeri mogle da imaju i jedan sprat.

*

Među starim Šibeničanima bilo je ne samo Hrvata iz zaleđa, već i doseljenih Dalmatinaca, koji su živeći prije u jačim kulturnim sredinama nesumnjivo donijeli sobom i nove arhitektonske oblike izgradnje u kamenu, te je pored drvenjara, nesumnjivo dosta rano bilo u Šibeniku i kamenih kuća.

S druge je strane obilje kamena potaklo bez sumnje i sirotinju, da po primjeru susjeda za svoje kućarice upotrebe i kamenu građu, pa su najjednostavniji oblik kamenih kuća bile bez sumnje kućarice, izgrađene u sušici (massiere, od kamenja naslagane kako se moglo bez kreča i pijeska), a bilo je i poluzidanica t. j. drvenjara obzidanih s jedne ili s više strana ili drvenjara građenih na kamenom fundamentu, kakve imamo u inventaru nekog Nikole Gračića od 25. rujna 1644.[28]

Da je u staro doba u Šibeniku bilo i uglednih zidanica, dokazuje isprava za dotaciju šibeničke katedrale, koja govori o domu braće Ilića, Kose i Saracena. U njihovu su se naime domu u junu god. 1298. okupili na vijećanje: zadarski nadbiskup i više drugih uglednih ličnosti: opati samostana i prezbiteri crkava zadarske i splitske dijeceze, gradski prefekt Marin, suci, vijećnici i predstavnici puka, a nadbiskup zadarski u njoj je i odsjeo.[29] Njihova je kuća pod imenom »Magna Domus« bila vjerovatno pretvorena u biskupiju.

Možda XIII. vijek možemo uzeti kao datiranje u prijelazu s drvene arhitekture na kamenu.

Po datumima, koji se još razabiraju tu i tamo na različnim portalima, vidi se, da je na početku XIV. vijeka bilo više kamenih kuća. Tako ostatak pisma u portalu negdašnjeg župskog stana kod stare crkvice sv. Grgura danas u ulici Jurja Dalmatinca, koji glasi: »1308. Die XI. mensis – augusti« dokazuje, da je i tu bila jedna od najstarijih kamenih kuća u Šibeniku. Na jednoj kući u ulici Jurja Barakovića zabilježen je datum T-1394. Ovo T moglo bi biti početno slovo familije, kojoj je pripadala. Danas je ona vlasništvo nasljednika Županović.

Prave su drvenjare u toku vremena proživjele svoju evoluciju, ukoliko su iz straha pred požarom sve više ustupale mjesta poluzidanicama i zidanicama.

Kao drugdje tako je, naime, i u Šibeniku svaki veći požar donosio sobom ponešto i izmjenu u arhitektonskom obliku, jer je Gradsko vijeće s knezom i kapetanom grada na čelu davalo propise o čišćenju garišta i registriralo novu izgradnju. Stare poluzidanice pokazale su se sigurno otpornije pred vatrom, pa je Gradsko vijeće svojim zaključkom prihvaćenim 11. maja god. 1408. odredilo, da se pogoriocima, koji žele do 1. kata zidati dom od kamena, daju po tri mjere vapna na svaku stopu zida;[30] godine 1420. zabranilo je, da se opet nasele zapaljene drvene kuće, a 27. decembra 1459. odredilo je i visinu, ne samo pravim drvenjarama već i poluzidanicama, koje bi s jedne ili s više strana bile obzidane, a ukoliko nijesu više smjele prekoračiti visinu od 10 šibeničkih lakata.[31] U toj odredbi dolazi do izražaja svijesna težnja gradske gospode, da maknu svu drvenu građu i da je zamijene kamenom. Ova je

težnja došla bila još do jačeg izražaja već u odredbi od 15. juna god. 1446., kad je općinsko vijeće, potaknuto građevnom aktivnošću nekolicine bez sumnje imućnijih građana, koji posagradiše više zidanica u glavnim ulicama Šibenika, odredilo, da se na trgu, zatim u glavnim ulicama »Fra le Botteghe« danas ulica Ivana Ribara i u Ulici sv. Trojice, danas Vladimira Nazora mogu nadalje graditi samo zidanice. Gradsko vijeće pozivajući se na novo sazidane kuće, koje da služe na ponos građanima i gradu i imaju da budu podsticaj boljoj budućnosti, jasno dokazuje, da zidanice nijesu sve do toga doba bile tipičnim arhitektonskim oblikom kuća u mjestu, već da su se smatrale ukrasom grada i nadmoćnijim elementom urbanizma,[32] a započeta je gradnja veličanstvene katedrale izazivala težnju, da se čitavom gradu dade civilizovaniji izgled (slika 1).

Stube i balatoriji, koji su razbijali monotoniju jednospratnih kuća, gradili su se u početku bilo na kojoj strani ulice zalazeći i na cestu, što je smetalo prometu i onako tijesnih ulica. Zato je Općinsko vijeće odredbom od 1. decembra god. 1385. zabranilo na ulici dizati stepenice i balatorije,[33] a god. 1459. zabranilo je podizati drvene stepenice i na kućama pokrajnih ulica.[34]

Uporedo s glavnom težnjom općine, da makne s domova drvenu građu, išla je i težnja, da se rušenjem kuća sagrađenih usred ulice oduzme mjestu karakter nekog zbijenog sela i da se olakša promet, te su se čak i rušile kuće, koje su se dizale nasred ulice. Ove su odredbe bile u skladu s odredbom od 27. decembra god. 1459., kojom se osnovao odbor od 5 lica (plemića), da u dogovoru s knezom projektiraju ulice u gradu i da ih proširuju ondje, gdje se bude pokazala potreba. Pred taj odbor imala je nadalje da dođe svaka molba za gradnju.[35]

Sve te odredbe kao i one, koje su zabranjivale bacati po ulicama smeće i izmetine ili ulice upotrebljavati za vršenje nužde,[36] dokazuju, da je Šibenik i u II. polovici XV. stoljeća imao karakter pravog srednjovjekovnog naselja, ali istovremeno dokazuju i težnju građana, da ga u vanjskom pogledu dotjeraju i puk njegov uglade.

Općina je i inače potpomagala izgrađivanje kamenih kuća. Tako je reformacijom od 22. augusta 1381. zabranila izvoziti vapno iz kotara,[37] a reformacijom od 3. oktobra god. 1390. – dopustivši paljenje vapnenica po cijelom kotaru osim na otoku Tihtu, – oslobađala je posjednike njihove svakog prireza, te je ponovo zabranila izvoz vapna.[38]

XV. stoljeće i inače bilježi znatan napredak u reguliranju grada gradnjom veličanstvene katedrale. Tako su mnogi plemići i viđeniji građani nalazeći pobude u veličanstvenim dekoracijama slikovite i kićene venecijanske gotike i renesanse, koje su čuvari umjetnici unosili na katedralu, razbijali monotoniju pročelja svojih kamenih kuća elegantnim biforama i triforama, dekorativnim portalima, prozorima i balkonima podignutim nad tijesnim ulicama te grbovima odnosnih plemića.[39] Kao lijepi primjer takvih zdanja služi još danas nekoliko saču-

vanih pročelja starih plemenitaških kuća naročito u staroj Ulici sv. Grgura, odnosno Jurja Dalmatinca. Brojni su grbovi negdašnjih plemića, danas umetnuti po različnim privatnim kućama i crkvicama.[40] Na kući, koja je bila vlasništvo Gospodarske banke, a danas biskupske stolice u Šibeniku, očuvana je još lijepa terasa na stupovima, koji drže krov (sl. 2). Na portalu te zgrade bio je grb nepoznatoga plemića. Za vrijeme rata grb je nestao. Na Dobriću pred vratima kuće »Žaja« nalazi se lijepo stepenište, kojemu je danas uobičajen naziv »Skale od Dobrića« (sl. 3).

U toku XV. i u prvoj polovini XVI. stoljeća u Šibeniku se živo radilo ne samo na crkvama i privatnim kućama, već i na javnim građevinama, te je baš tada Šibenik gradnjom brojnih palača, javnih loža, arsenala, zidina i kula dobio uglavnom svoj današnji historijski izgled.[41]

U neke se kuće imućnijih građana nije ulazilo s ulice neposredno u stan, već u obzidani dvor (andio-corte), s kojega su stepenice vodile na sprat. U dvoru su se dizale krune bunara, koji su ukućanima davali slatku vodu. Jedno takvo slično dvorište s bunarom ilustrirao je Iveković T III 106. Primjer takva dvora u Šibeniku je na kući starog plemića Fondre, danas posjed Ježina na Trgu Republike, (slika 4 i 5) a i kuća čuvenog bogataša Tete, koja se nalazila u Ulici sv. Franje, danas Narodnog heroja Pavla Pap Šilje, imala je veliki dvor, koji je služio i kao stovarište robe te trgovačke obitelji[42] (sl. 6).

U mnoge se plemenitaške kuće s ulice ulazilo u veliku dvoranu, u kojoj su bile naokolo klupe za sjedenje s grbovima obitelji poput današnje dvorane u kući Fanfogna u Trogiru.

Jedna se lijepo sačuvana dvorana vidi još na kući plemića Divnića uz desno stubište Vijećnice, na Trgu Republike. Lijepi zdenac ima grb plemića Divnića sa slovima F. D. (Frano Divnić) i godina 1567. (sl. 7). Postoji još i stepenište s balaturom (slika 8).

Gradnjom kamenih kuća drvenjare i poluzidanice tek su pomalo iščezavale u gradu, jer je i u XVII. stoljeću grad obilovao još drvenim zdanjima, koja su služila ili kao stanovi sirotinje ili kao konobe, magaze za radni alat, radionice i dućani.[43]

Niske su kolibe, slične prvobitnima, dizali i u toku XVII. stoljeća, jer su novi doseljenici, koji su se u XVII. stoljeću u masama nastanjivali u gradu i varoši, bili puka sirotinja i ukoliko se nijesu smjestili po opustjelim kolibama, tezama i starim drvenjarama, gradili su sami svoje sirotinjske kolibe.[44]

Bogatije su obitelji, naročito plemići imali svoje dvorove ili vile izvan gradskih zidina po otocima i u kotaru. U njima su većinom stanovali ljeti zauzeti brigama ladanjskog gospodarstva. U njima su pojedini članovi obitelji produživali svoje stanovanje i preko cijele godine. U njima su šibenička gospoda – dajući gostoprimstvo svojim prijateljima – neupućene upoznavali s običajima i navikama našega naroda, koje su gledali svojim očima, uvijek malo zamućenima dobrom dozom gosparskog prezira.[45] To su bili tihi, jednostavni ali udobni

dvori na jedan ili dva kata s dvorištem i kamenim stepenicama, s vrtom, konobama, kuhinjom i obično s kapelicom.[46]

Čini se, da je Zlarin naročito obilovao gospodskim vilama. Znamo, da je u XV. stoljeću obitelj Šižgorića imala tu svoju vilu, u kojoj je humanista Juraj boravio dane, odan svojoj muzi, a i obitelj Bratić imala je na istom otoku imanje s crkvicom, gdje su se bili sklonili, kad je u Šibeniku god. 1649. harala strašna kuga i gdje su pod crkvicom pokopali svoje preminule od kuge. Danas je taj dvor u ruševinama.[47] Stipe Makale, danas 80-godišnji starac, čuo je kao dijete od starih ljudi pričati, da je u Zlarinu u staro doba bilo desetak vila šibeničkih plemića.

*

Razumije se, da je konstrukcija krovova morala da odgovara konstrukciji kuća, ali je i strmina brežuljka, na kojem se razvilo naselje, prirodno tražila, da se konstrukcija krovova njoj prilagodi, pa su krovovi brojnih, naročito niskih kuća, morali biti nagnuti samo na jednu stranu, na onu kućnog ulaza. To su bili krovovi na jednu vodu. Na slici grada iz god. 1574. vide se mnoge kuće s nagnutim krovom na jednu stranu, (sl. 9) premda je glavni arhitektonski oblik krovova bio tad već na lastavicu. Krovovi nagnuti na jednu vodu na nekim starim kućama očuvali su se do danas (sl. 10).

Krovove kuća lagane konstrukcije pokrivali su slamom, drvenjare su pokrivali raženom slamom, šašom, šimblom, a kamene kuće kamenim pločama i kupama. Iz citiranog inventara Tete pod brojem 41. vidimo, da je i u XVII. stoljeću bilo u gradu dosta kuća pokrivenih slamom, pločama i daskama. Pričao mi je stari, sad pok. Damjan Skočić, uvaženi šibenički trgovac, koji je živio u Šibeniku prije I. svjetskog rata, da su kuće u predgrađu zvanom »Varoš« do konca Republike Mletačke bile pokrivene šimblom i ševarom.

Velike su se kamene kuće pokrivale kupama i u starije vrijeme, a kasnije u gradu pretežu takve kuće, tako da je na prije spomenutoj slici većina kuća pokriveno kupama, i to žljebastim konalicama.

Čini se, da u starije vrijeme nije bilo nikakvih propisa za konstrukciju krova, te su daske i ševar često stršili iznad zidova daleko na ulicu, da poštede zidove od vlage. Kišnica, koja se tako slijevala na ulicu, morala je stvarati kaljuže i smetati prometu, pa je Gradsko vijeće u svojoj sjednici od 27. decembra 1459. dalo propise i u pogledu slijevaca odredivši, da uz ivicu krovnih krila na zidanicama ili nezidanicama mogu stršiti pola stope preko zida samo kameni žljebovi ili konalice (»cum grondalibus lapideis«).[48]

Vodu kišnicu za piće odvodili su u zdence, cisterne – u lokalnom nazivu »gusterne«. Gradili su ih većinom u dvorištima kuća ili u ulaznim dvoranama. U staro doba mnoge su šibeničke kuće bile snabdjevene gusternama, jer je i općina novčano podupirala one, koji su u svojoj kući bili voljni da izgrade cisternu.[49]

III. UNUTRAŠNJOST DOMA

Cijelo je kućište u prvobitnim šibeničkim kućaricama i kolibama bilo bez sumnje onakvo, kako se i danas održalo u našem narodu: jedno ciglo mjesto, gdje se spava, razgovara i blaguje, sprema ruho i hrana, pa gdje je katkada i svinjac. Uz kolibe bit će da je bila i pojata za blago i slamu. Na tlu je zbijena zemlja stvarala pod. Svjetlost je ulazila kroz vrata, jer kolibe nemaju prozora.

Najvažniji objekt u unutrašnjem rasporedu je ognjište, oko kojega se je razvijao sav obiteljski život. Ognjište je bez sumnje bilo u svojoj najelementarnijoj formi: nisko, otvoreno u središtu kuće s jamom za pepeo uza nj. Dim je izlazio ili na vrata ili kroz rupu, koja je otvorena gdje mu drago na krovu onako, kako i danas još nalazimo u siromašnoj Dalm. Zagori.

Ugledniji i imućniji upoznavši se s konstrukcijom romanskog doma pored kamenog materijala poprimili su bez sumnje istodobno i ognjište pod krovom ili napom, podignutom pri stijeni. Ovakva niska ognjišta s napom održala su se u Šibeniku za čitavo vrijeme mletačke uprave i u najboljim kućama. Posljednje se takvo ognjište nalazilo donedavna u staroj plemenitaškoj kući Lavčića, prije rata posjed Vasa Čoke, danas u Ulici Jurja Barakovića. Napa se držala na kamenim potpornjima s lavskom glavom. Po pričanju Don Krste Stošića postojalo je to ognjište još pred kakvih 35 godina.

Drugi jedan elemenat i dalja pojedinost, koja je vjerojatno u imućnije šibeničke kuće dospjela iz rimsko-pučke kulture, jest pored ognjišta udubina za pečenje kruha. Te se udubine do danas nijesu očuvale, ali po pričanju starice, gospođe Gogolja, postojala je u kuhinji njihove kuće, koja je prije bila vlasništvo Dominisa u staroj Ulici sv. Grgura, odnosno Jurja Dalmatinca, prije nego što su renovirali kuhinju, slična udubina pored ognjišta.

Ako je u potkrovlju, t. j. na spratu više od jednog odjeljenja onda je kuhinja u potkrovlju, a u potpodu je konoba.

Od unutrašnjeg rasporeda starih šibeničkih kuća sačuvalo se malo ili ništa, ali po prije spomenutim odredbama Gradskog vijeća, koje nas upoznaje s građevnom djelatnošću XV. stoljeća, možemo zaključiti, da su se bar ugledni Šibeničani i u unutrašnjem rasporedu odjeljenja držali konstrukcije romanskih domova. Osim zidanica raščlanjenih u vertikalnom smjeru, samo s jednim odjeljenjem na svakom spratu dizali su rano i ugledne višekatnice s više odjeljenja sa sufitama (»soffitte«) i spremnicama (salvaroba), kuće na dva ili više spratova s tipičnim predsobljem »portico« i sa sobama određenim za različne svrhe. Kuće, na kojima je danas datum iz XV. stoljeća, predstavljaju takve višekatnice, a u XVI. stoljeću bilo ih je mnogo, kako se vidi i na slici iz god. 1576.

Arhivske isprave XVII. stoljeća dokazuju, da u uglednim šibeničkim kućama vlada već sav umjereni komfor toga vremena. Te nas arhivske isprave vode po predsobljima, kuhinjama i spremnicama, uvode nas u

konobe, magaze i mlinove za masline, smještene u potpodovima kuća ili u posebnim kućicama raštrkanim tu i tamo po gradu i varošima. Čuvena kuća Franje Antuna Tete u Ulici sv. Frane imala je dva sprata i šufitu s tri sobe i predsobljem na svakom spratu. Na drugom je spratu kuhinja i spremište, a u šufitu osim jednog odjeljenja, gdje se spremalo žito, brašno, drva i drugo, bilo je i odjeljenje za poslugu. U prizemlju su konobe, konobice i spremišta za drva.[50] U kuću se ulazilo u otvoreno dvorište »Andio«.

U kući plemića Dominis u Ulici sv. Grgura (danas posjed Gogolja), djelomično se još očuvao stari raspored unutra. Kuća je s morske strane na tri poda, a s protivne strane na dva. Prizemlje, odnosno prvi pod, još je najoriginalniji, jer su se tu sačuvala još dva gotska prozora, unutra pod od opeka, veliko predsoblje, iz kojega se ulazilo u sobe, još je sačuvano u starom obliku.

Plemićke su kuće imale uvijek po jednu veliku dvoranu za kućne zabave. Toj je svrsi obično služilo t. zv. »portico«, veliko predsoblje. Prema sjećanju starih ljudi palača »Pelegrini«, vlasništvo Tambače, imala je naročito veliku dvoranu s odjeljenjem za glazbu, a i predsoblje spomenute kuće Dominis u II. odnosno u I. podu vrlo je ugledno s lijepom daskom kao pod i ručno bojadisanim zidovima vrlo starog rada s tri prozora, koji su nekada bili u gotskom stilu, ali danas su pregrađeni.

Po onome, što se danas sačuvalo, stropovi su i u najuglednijim kućama bili od greda i tavanica. Bilo je tu i tamo i ponešto rezbarskog rada, kako dokazuju već žbukane, ali donedavna još gole grede u spomenutoj Lavčićevoj kući. Jednu takvu izrezbarenu gredu, nađenu u toj kući, pokojni je Stošić pohranio bio u Muzeju, ali je za vrijeme rata propala.

U boljim su kućama, kad se razmahalo raskošje u XVII. stoljeću dekorirali zidove soba suknom ili kožom, obojenom pozlatom.[51]

IV. NAMJEŠTAJ I POKUĆSTVO

Tri su izvora, koja nas upoznaju s pokućstvom starih civilizacija. Jedno su aktuelni ostaci ili zaostali predmeti. Drugu skupinu sačinjava ilustrativna građa uz odnosne opise. Treću skupinu dobivamo iz inventara, odnosno procjena pokretnina starih vremena, sačuvanih po starim arhivima. Bilježnici, koji su uz pomoć stručnih lica procjenjivali pojedine komade kućnih predmeta, nijesu mislili, da će njihovi podaci poslužiti poznijim generacijama, pa se iz njihovih opisa može dobiti samo približna slika predmeta, ako opis uporedimo s kakvim približno sličnim predmetom u kakvu muzeju ili u kojem privatnom vlasništvu ili ako ga uporedimo sa slikom iz kakve knjige pokućstva. Pored male

zalihe aktuelnih ostataka ili zaostalih predmeta u našem slučaju, smatrala sam metodu komparacije najpodesnijom, da bih u mnogo slučajeva dala približnu sliku predmeta.

S drvenom kućom, tom izrazitom prahrvatskom baštinom, stari su Šibeničani nosili u svoju novu postojbinu i inventar pokućstva, zajednički od veće česti i drugim starim narodima. Dok za te najstarije inventare nemamo pisanih izvora, primitivnost starog pokućstva dokazuju pored kasnijih izvora i do danas sačuvane domaće rukotvorine onog dijela našeg naroda, koji živeći u planinama daleko od modernog prometa radi, počiva i jede, kako su radili, počivali i jeli njegovi pradjedovi pred toliko vjekova.

Ležaj. Pored ognjišta najvažniji je objekat doma bio svakako ležaj. Ležaj na podu na prostirkama ili pokrivačima bila je bez sumnje obična pojava i u Šibeniku u ona davna vremena, kad znamo iz bilježaka Ivana Ravenjanina, da su još na kraju XIV. stoljeća i Dubrovčani, pa makar

Crt. 2. – Kladić

Crt. 3. – Sjedalica na tri noge

po mišljenju Tadića to bili samo siromašniji slojevi, spavali odjeveni na podu.[52] Ali pored ležaja na podu bit će da su Šibeničani dosta rano upoznali i nepomične niske krevete, sabite od dasaka na četiri kôca, zabita u zemlju u jednom uglu kuće. Ugledniji su građani ovakav nepomični krevet zamijenili vjerojatno dosta rano pomičnim krevetom stranog podrijela, ostavivši prije spomenuti niski nepomični krevet u nasljedstvo sirotinji, koja je i dalje spavala na tvrdoj zemlji, umotana u haljine.

Ječmena slama, a na slami »imbulja«, t. j. vrsta pokrivača od kostreti, mogla je da bude sav prvobitni komfor pri spavanju. Takvi pokrivači od kostreti, poznati u kasnijim spomenicima u talijanskom nazivu »schiavine«, sačinjavali su prvobitno i kod boljih građana i ponjavu, ukoliko se nijesu pokrivali gunjem ili kabanicom, a zubun ili koret metali pod glavu mjesto jastuka. Prihvativši pak u dodiru sa zapadom i jugom pomični krevet navikli su se bez sumnje i ugledniji Šibeničani poput ostalih Slavena već u XIII. stoljeću i na udobniji način spavanja podstavljajući meke jastuke ispunjene vunom i slamnjaču, koju su kasnije zamijenili vunenim madracima.[53]

Po predmetima, koji su popisani u pobilježenim inventarima, zaključujemo da se blagovalo sjedeći na niskim primitivnim trupinama (kladićima), kakvih danas ima po našim seljačkim kolibama ili na malim stolicama na tri noge, kakve su prešle i u kasnije inventare (crt. 2 i 3).

Od ovog prostog tesarskog rada odvajala su se vjerojatno još u drevnoj starini sjedala za domaćina ili gosta. Na niskim se sjedalicama, »trupinama« ili niskim naslonjačima udobno sjedilo u ono doba, kad se blagovalo na niskim okruglim daskama poput »sinija«, kakve su i danas u uporabi na teritoriju Bosne, Hercegovine i Crne Gore (crt. 3).

U uglednim šibeničkim kućama bit će da je bilo dosta rano i visokih stolova. Ali i visoki stolovi i visoke sjedalice sačinjavale su u starije doba bez sumnje raskošni inventar naših kuća.

Najglavnije pokućstvo naših starih domova, importirano i domaće, jest »škrinja«, pokućstvo, pred kojim je i u imućnijim šibeničkim domovima još u XVII. stoljeću sav ostali mobilijar stupao u pozadinu.

Konzultirani inventari XV. i XVI. stoljeća pomažu nam, da dobijemo sliku o interijerima šibeničkih domova viđenijih građana toga vremena. Oni nam dokazuju, kako su posredovanjem jačih kulturnih i političkih dodira s Mlecima u XV. stoljeću viđeniji građani i šibenički plemići počeli da prenose u svoje domove i po koju elegantnu mletačku karakteristiku. U Italiji su se u vezi s napretkom građanske kulture i razvojem građanske umjetnosti u XV. stoljeću razvijali noviji tipovi pokućstva, pa je Venezia kasnijom gotikom, ranijom i poznijom renesansom i barokom utjecala i na domove uglednih šibeničkih kuća, ali tek u pojedinim komadima i sa zakašnjenjem.

Konzultirani naši spomenici XVI. stoljeća oskudijevaju pokućstvom te osim sjedalica, stolova, škrinja i postelja, drugog pokućstva ne navode. Uporedujući mletačke inventare iz XVI. i XVII. stoljeća sa šibeničkim istog doba, možemo predstaviti, koliko je metropola utjecala na modu pokućstva. Naročito su oponašali stil postelja.

Postelja. Već isprave XV. st. vode računa o posteljama stranog mletačkog importa »alla veneziana«, pod kojom oznakom možemo bez sumnje smatrati prenosnu postelju, koja se dala i rastavljati, za razliku valjda od postelja pričvršćenih uza zid, postelja, koje tadašnje isprave popisuju oznakom »alla nostrana«. Bit će da su to bile četiri daske, pribijene na četiri koca, zabijena u zemlju. Prenosne su postelje prodrle, razumije se, prije svega u imućnije građanske kuće, Tako su u popisu robe od 30. decembra 1470. učinjenom u jednoj od takvih građanskih kuća na dva poda u Ulici sv. Duha, u posjedu braće Samoselić, nadimkom Čučalo, pobilježene i dvije postelje, od kojih je jedna po mletačku, a druga po našu.[55] Inače se prenosne postelje opisuju i kao pokućstvo, koje se rastavlja »desnodade«,[56] bez sumnje za razliku od onih pričvršćenih, kojih je bilo u težačkim kućama Šibenika još i u XVII. stoljeću, premda su prenosne postelje prodrle bile i u siromašnije domove. To vidimo iz inventara Marka Budića od 5. septembra g. 1644. Inventar naime, u kojemu ulogu trpeze vrši jedna klupa, navodi: »Una letiera alla uzanza veneziana vecchia« a inventar jednog drugog pučanina, Petra Mace, od 8. septembra 1644. navodi »letiera di tavole alla veneziana«.[57]

Treba spomenuti, da je broj postelja u jednoj kući uvijek bio skroman, obično se navode po jedna ili dvije postelje, što nas navodi na pretpostavku, da se spavalo po klupama, na podu ili po dvije osobe na jednoj postelji.

U konstrukciji postelje i prema oskudnim bilješkama sačuvanih spomenika daju se pratiti neki bitni elementi stilova, koji su prodirali iz kulturnijih sredina, napose iz Mletaka. Bitne karakteristike kasnije gotike na postelji vlasništva šibeničkog plemića Teodozija u procjeni od 7. studenoga god. 1580. jesu: »natkrovlje« (soffittado) i nadignutost podloge u obliku škrinje. Ova nam konstrukcija postaje sasvim jasna, analiziramo li karakteristike njezine sa slikovitim i skulpturalnim primjercima postelja, koje nalazimo u knjigama pokućstva starijih vremena. Pojednostavnimo li na pr. dekorativnost izradbe na postelji, koju predstavlja slika na strani 116. knjige Hermanna Schmitza »das Möbelwerk« dobili bismo približno postelju vlasništva Teodozija. Postelja je od teškog drveta, orahovine s baldakinom, jamačno nataknutim na glavu postelje, isto tako od orahovine.[58]

Razumije se, da je »natkrovlje« u spomenicima pod nazivom »soffittado« u XVI. st. još rijetka pojava i u uglednijim kućama, u kojima inače nailazimo na velike stilske postelje od orahovine.[59] Kasniji konzultirani spomenici dokazuju, da su u XVII. st. u boljim kućama »natkrovlja« sa zavjesama nad posteljama sve češća pojava, te su šatori (trabacche) u inventarima obilno zastupani. Baldakin renesansnih i baroknih postelja visi sa stropa u obliku nekog šešira, s kojega visi zavjesa ili kao kratki lambriques.[60] Da predstavimo takva nadignuća, može nam pomoći raskošna postelja slike 104. u knjizi »The Encyclopaedia of Furniture by Joseph Aronson«, zamislimo li dakako sve u skromnoj izradbi.

Koliko su Mleci utjecali na stilove pokućstva u šibeničkim kućama, dokazuje nam inventar Girolama Capuana od 7. februara 1616. Njegova postelja od željeza, obojena pozlatom s jabučicama jednako obojenima, sa četiri željezne šipke pozlaćene, koje prave istoj postelji šator (trabaccu), potpuno odgovara bilješci jednog inventara navedenog u knjizi Molmentija.[61] Približni kostur toj postelji dobili smo, pomognemo li se slikom u knjizi Hermanna Schmitza na strani 177. U južnim su zemljama zastori na krevetima iščezli rano, te kolonette ostaju kao dekoracija. Da se to odražava i kod nas, vidimo po bilješci u inventaru Tetinu, gdje se navodi jedna postelja od orahovine s kolonama.[62]

Zavjese su od finog platna, urešene čipkama, od svile u bojama od tabi, garze[63] i od koprene importirane iz južne Italije.[64]

Postelje od orahovine, politirane lakom sa zlatnim pasicama, idu bez sumnje u stilski mobilijar rafiniranijeg ukusa.[65] Za najjednostavnije postelje u XVII. stoljeću služe drveni konji (cavaletti), spojeni daskama ili izrađeni od gredica u različnim bojama. U boljim je kućama na takvim posteljama spavala posluga.[66]

Na postelje se polažu slamnjače, vuneni madraci, podjastuci (capezzali) ispunjeni vunom ili kokošjim perjem,[67] zatim plahte iz platna, obrubljene čipkama, često izrađene »a trafori« (rupicama) i s izrađenim ukrasom. Jastuci su se prevlačili navlakama, koje su vezivali trakovima.

U siromašnim su kućama pokrivači od grubog domaćeg sukna t. zv. »schiavine«, koje i danas u planinama zovu »vlaški pokrivači ili gunjevi«, nadomještali svu posteljinu, a spavalo se na slamnjačama bez madraca.[68]

Škrinja. To najstarije poznato pokućstvo jest jedini mobilijar, koji se navodi u svakom spisku miraza. To je pokućstvo dugo igralo veliku ulogu u životu žene. U škrinji je nevjesta nosila u svoj novi dom sve svoje pokretnine: svoje ruho i svoje dragocjenosti. Takve su se škrinje, predvođene naročitom stražom u svatovskoj pratnji na svečani način prenosile u kuću mladoženje. Uostalom to nije samo specijalitet naših kuća; već u punom zamahu talijanske renesanse škrinja je bila glavno pokućstvo i u kućama civilizovanog svijeta, dok je nijesu istisli ormari i komoda, te se na izradbu pojedinih komada kako u obliku tako i u tehnici ukrasa polagala osobita pažnja.

Brojni konzultirani inventari šibeničkih kuća od XV. do XVII. stoljeća ne uvode nas niti u oblik niti u ukrasnu tehniku škrinja. Razlikuju ih samo po izrađenom materijalu i po veličini na »cassa grande«, »cassa mezzana«, »mezza cassa«, »cassetta«, »cassettetta«. Budući da nijedan inventar pored mnogobrojnih komada ne navodi napose oblik škrinje, to znači, da se izrađivala po tada ustaljenom obliku po uzoru sarkofaga; tip škrinje, kakva je i danas još u uporabi kod sjevernih Hrvata,[69] a kasnije je prevladao ravan poklopac. Gotovo svi danas sačuvani egzemplari u Dalmaciji imaju ravan poklopac, ali po tome ne možemo zaključiti, da je naš narod zazirao od svedenih ili sedlastih pokrova, kakvi su kod sarkofaga, jer osim prednje strane, značajne radi rezbarskog rada, koja je originalna, svi su drugi dijelovi uglavnom kasnije zamijenjeni novim materijalom.

Jednostavni su se egzemplari škrinja izrađivali od jelova drveta bez rezbarskog ukrasa te su bili vrlo jeftini, kako dokazuje procjena robe Pelegrinija iz XVI. stoljeća, u kojoj se procjeni navode 8 škrinja od jelovine, procijenjenih jedna s drugom 24 L.[70] Najstariji su egzemplari, koji su preneseni i u kasnije inventare, bili bez sumnje vrlo jednostavni, najviše šablonski išarani u prirodnoj boji drveta ili dekorirani pozlatom.[71] Takvih komada navode i inventari XVII. stoljeća.

Od jednostavno obojenih i pozlatom dekoriranih odvajale su se škrinje s lijepom išaranom prednjom plohom, na kojoj su i priznati domaći majstori, slikari, ostavljali tragove svog početnog umjetničkog stvaranja. Tko bi znao, koliko je primjeraka šibeničkih škrinja ukrasio kist Andrije Medulića Schiavona, poznatog našeg slikara XVI. stoljeća, za kojega je zabilježeno da je šarao škrinje mornara i pučana.[73]

Škrinje od orahovine ukrašene rezbarijom, kakve navode kasniji inventari XVII.[74] i XVIII. st.[75] pripadaju svakako uglednijem mobilijaru.

Rijetki egzemplari, kojima danas ljubitelji starina u svojim domovima daju ugledno mjesto, dospjeli su ovamo većinom iz pučkih domova. Ti nas egzemplari upoznavaju djelomično i sa motivima, koji su se u ukrasnoj tehnici rezbarije gotovo šablonski ponavljali. U tim motivima dolazi do izražaja sklonost našeg naroda za ritmikom u rafiniranoj stilizaciji geometrijskih i biljnih ornamenata, stilizaciji čempresa, vitica i vaza sa cvijećem u motivu stabla života.[76] (Sl. 11.)

Arhitekturna intarzija postrenesansnog tipa iz Italije, koja je prodrla i u našu sredinu, zadržala se gdjegdje u nazivu našeg puka u izrazu »škrinja na crikvu«. Sklonost urezivanju crkve na prednju plohu razvila se vjerojatno pod utjecajem protivureformacije, kad je crkva kao mjesto spasa privlačila pažnju našeg pobožnog svijeta. Jedna žena iz Kaštela Staroga pričala mi je, da je u njihovu selu bilo prije više egzemplara s urezanom slikom crkve, a danas ih više nema. Rijetki do danas sačuvani egzemplari škrinja sa sakovanim dijelovima svedenog pokrova ili sa željeznom prevlakom u ukrasnoj tehnici idu bez sumnje u vrlo staro pokućstvo stranog izvora, rekla bih panevropskog elementa.

Množina robe, koja je u škrinjama naslagana, dokazuje, da je bilo glomaznih egzemplara.

Škrinje su se upotrebljavale u raznovrsne svrhe, pa ih ima po svim sobama. U njih se spremalo rublje, posteljina i haljine muške i ženske. Bile su brojno zastupane, jer su bogate kuće u XVII. st. brojile haljine i rublje na tucete.[77] Tako Tetin inventar navodi što škrinja, a što škrinjica dvadeset i jedan komad. Na niskim se škrinjama sjedilo, dugačke su mogle poslužiti i kao kreveti, a manje škrinjice upotrebljavali su kao putne kovčege.[78] Pojedini komadi s fantastičnim zaporom bili su bez sumnje tudi import.[79]

Male su škrinjice služile za spremanje končanih zaliha, čipaka, zlatnih i srebrnih rojta, kojima su opšivali haljine.

U škrinjice treba ubrojiti i t. zv. »forzierette« ili »forziere«, male kovčežiće, u kojima su se držale različne sitnarije. Bilo je kožnatih i drvenih egzemplara,[80] koji su se držali i kao dekorativ na stoliću.[81]

Kovčeg. U talijanskom izvoru »Scrigno«, koji navodi Tetin inventar, bit će naročiti tip škrinje za srebro. U njemu se nalazi srebrnog posuđa, srebrnog stolnog pribora i zlatnog nakita. Po množini predmeta, koji su u njemu spremljeni, vidi se, da je taj kovčeg masivni komad pokućstva.[82]

U spavaonicama se nalaze nekakve naročite škrinjice za češljeve i ogledalca. U talijanskim izvorima dolaze pod nazivom »pettiniere«. Treba ih shvatiti u obliku škrinjice bez nogu. Skupocjeniji je egzemplar u Tetinoj ostavini: »elegantna škrinjica od ebanovine snabdjevena nogama, bakrenim pozlaćenim ručkama i grbom«. Njoj pripada bez sumnje i ogledalo s okvirom iz ebanovine, koje se nalazi u istoj sobi i stolić od ebanovine obložen slonovom kosti.[83] Jednostavniji su komadi od orahovine bez nogu, ali ima i lijepo izrađenih egzemplara od kože u crnoj i crvenoj boji s ključićem, zatim komada od atlasa u različnim

bojama.[84] I ovakve egzemplare treba predstaviti u obliku kutije, koje su se držale i kao dekorativ po stolovima, ormarima i drugdje.[85] U njima se nalazio sav pribor toaletni: češljevi, četke za češljeve i brkove, ogledalca i različite staklenke za miomirisne vode i ulja. U njima su žene držale i svoj nakit i zalihe vrpca za opšivanje haljina. Tako se u jednoj »pettinieri« od orahovine u kući Tete, u jednoj kutiji, nalazilo 6 prstenova, 34 što zlatnih, što srebrnih igala, 2 para zlatnih naušnica, jedna zlatna narukvica, 3 lančića od granata, jedan niz bisera, jedan niz granata, jedna britva sa srebrnom ručicom, čipaka i više lakata različitih vrpca.

U spavaonicama nijesu rijetke ni škrinje »nužnici« (cassettette di commoditâ). Ovakvih škrinja nalazimo i po siromašnijim kućama. Tako inventar nekog Šimuna Rankulina od 31. augusta 1644. navodi »Una cassettetta com ... di bisogno per andare di corpo«.[86] Ima ih i po drugim inventarima u kućama građanskog staleža. Žene u babinjama upotrebljavale su naročitu posudu s poklopcem.[87]

Ormar. Pored škrinje u kućama XVII. st. vidno mjesto zauzima ormar. Ovo je pokućstvo u XVI. v. podsjećalo uglavnom na dvije ili više, jedne na drugu postavljene škrinje, odijeljene dekorativnim vijencem, ali otvorene sprijeda, i snabdjevene vratnicama na dva ili više spratova; ili je sačinjavalo kombinirani tip s ladicama u donjem dijelu, a s vratnicama u gornjem. U toku XVII. st. ovakav komad pokućstva proživio je svoju evoluciju. Majstori drvodjelci – zaziruć naime od srednjeg horizontalnog presjeka, koji je spolja dijelio ormar u dva odjeljenja – glavnu su pažnju svraćali na vertikalnu liniju pretvorivši ga prema tendencijama baroka u masivni mobilijar dvovratnog tipa i zadržavši mu u početku još unutrašnje police i karakter škrinje, dok teška barokna odijela XVII. st. nijesu te unutrašnje horizontalne pregrade s vremenom potpuno istisla trpeći ih radi posteljine i drugog rublja samo još u donjim dijelovima tog pokućstva, tako da se na kraju XVII. st. ormar razvio u posebni mobilijar dvovratnog tipa za vješanje haljina, premda se tip četverovratnog ormara još dugo održao.

Stari ormar tipa škrinje ustupio je mjesto komodi.[88]

Prostrana fasada ormara davala je prilike majstorima-drvodjelcima, da svoju vještinu stave u službu stilskih kaprisa: kasnije gotike, pa ranije i kasnije renesanse i baroka; ali čini se, da luksuzni komadi ovog tipa nijesu prodrli u naše suzdržljive provincijske sredine, iako to nije bio u XVII. st. rijedak komad pokućstva naših kuća. Ono nekoliko komada, koje navodi Tetin inventar, predstavljaju bez sumnje jednostavne egzemplare ormara s vratnicama i unutrašnjim pregradama ili policama, kad ih inventar navodi bez potanje oznake, dapače ne ističe ni vrstu drveta od kojega su izrađeni. U njima su spremljene kutije s različnim predmetima, vaze, staklene čaše i kristal, tanjuri od majolike i zemlje.[89]

Od tih ormara treba razlikovati jedan naročiti egzemplar u obliku škrinje kombinovane s ladicama, ili kako inventar ističe »u obliku stola«. To je dakle ormar tipa kasnije komode. U njemu su naslagane haljine:

muške i ženske, te su spremljene kutije, kutijice i kovčežići s različitim malenkostima.[90]

U svrhu štednje bilo je ormara ugrađenih u zidove, a u njima su se spremali predmeti manje vrijednosti.

Umivaonici nijesu u spavaonici već ili u blagovaonici ili u predsoblju. To jednostavno pokućstvo ili je od orahovine sa četiri noge sa lavaboom ili zdjelom za pranje i vrčem, ili je od željeza sa lavaboom i sićem od bakra.[91] Čini se, da to nije bio značajan komad pokućstva, što je u vezi s tadašnjim skromnim zahtjevima čistoće. Zato se obilovalo uporabom različnih miomirisnih voda, koje su pravili od cvijeća, od naranče i različitih ljusaka.[92]

Stolovi za pisanje. U talijanskom izvoru »scrittorio«, kakvi su u Tetinoj ostavini, pripadali su u luksuzni mobilijar, te ih drugi konzultirani inventari, pobilježeni već u ovom poglavlju, ne navode. U jednom od tih »scrittoria«, koji je sav od orahovine »uno scrittorio tutto di noghera« pospremljeno je starog novca i dragocjenog nakita, starih medalja od metala i srebra, u zasebnim vrećicama bilo je starog i srebrnog novca: talira, cekina, zlatnih i srebrnih dukata, zatim nakita i prstenja, zlatnih dugmeta, srebrnih igala s pozlaćenim jabučicama, brojnih krunica od crnog jantara, zlatnih narukvica, nizova bisera i drugog sitnijeg nakita. Ovi sitni predmeti bili su vjerojatno smješteni po malim ladicama, kakvima su bili snabdjeveni stari kabineti tipa četverouglastog kovčega bez podloge s nagnutom prednjom daskom,[93] koja je služila za pisanje ili je to bio pomodni onovremeni mobilijar u obliku kovčega s mnogim ladicama ali bez vrata ili snabdjeven vratima na dva krila, koja su zatvarala brojne ladice s podlogom u obliku stola. Egzemplar ovog tipa čini se, da je drugi Tetin »scrittorio« od ebanovine, obložen slonovom kosti »uno scrittorio d'ebano rimesso d'avorio etc.«. U ovom su se pokućstvu osim nešto srebra i oružja nalazila i tri para ženskih svilenih čarapa, jedan par cipelica »alla romana« sa zlatnim galončićima, jedan ženski češalj od slonove kosti, jedan par cindala (bandette alla dalmatina) i dva prosta ćilima za škrinje uz još neke malenkosti. Osim, dakle, malih ladica moramo pretpostavljati još veće ladice, koje su bile vjerovatno pod pločom.[94]

Pisaći su stolovi vršili dakle u našim kućama više ulogu današnjih novčanih škrinja nego stolova za pisanje, te im je mjesto u spavaćim sobama.

Prema naprijed obilježenim predmetima: postelje, ormari, škrinje veće i manje, ladice za češljanje, kovčezi za pohranu srebra i stolovi za pisanje sačinjavali su uglavnom mobilijar spavaonice u uglednim kućama.

Ormar peharnik. U blagovaonicama imućnijih kuća najistaknutije je pokućstvo ormar peharnik, u talijanskim izvorima poznat pod nazivom »credenza« i »credenziera«. To se pokućstvo, tvorevina talijanske renesanse, pokućstvo poluvisokog tipa, otvaralo naprijed vratnicama na dva krila, nad kojima su često bile ladičice. Čini se, da je ovog tipa i veliki ormar peharnik Tetine ostavine s dvije velike i tri manje ladice (cas-

sette) odnosno pretinca, sav od orahovine s intarzijama.[95] U tome su ormaru pospremljeni pladnji i tanjuri, limeni, teži zemljani i fini od majolike, podčašnjaci, limeni pehari, peharci i vrčevi. Ovakvi su primjerci bez sumnje stranog porijekla, a jednostavniji su se komadi izrađivali vjerovatno u domaćim radionicama.[96]

Stol. Pored škrinje vidno mjesto u kući zauzimaju i stolovi. Na njima se blaguje. Sva je prilika, da u talijanskom izvoru »scagno per manzar suso« predstavlja tradicionalnu drvenu siniju za blagovanje.[97] U kulturnijim sredinama u XVI. st. bio je običaj, da se blaguje na velikim drvenim daskama, koje su se polagale na zasebne podloge, da se nakon blagovanja udalje iz sobe.[98] Ovaj je običaj mogao da dopre i u naše kuće pod vidom pokućstva, koje u ispravama dolazi u talijanskom nazivu »Una tavola cum li suoi trespedi da manzar suso«, ali ta bi se bilješka mogla da odnosi i na prije spomenute sinije.[99]

U XVII. st. ustalili su se i u našim kućama veliki stolovi za blagovanje. Iz konzultiranih inventara ne možemo da dobijemo uvid u konstrukciju stolova. Sva je prilika, da to nijesu bili naročiti primjerci umjetničke izradbe, već jednostavni, tipično provincijski egzemplari, glomazni i teški iz orahovine ili jelovine, snabdjeveni često ladicama poput ormara, pričem je dolazila do izražaja više praktična svrha nego ukusna konstrukcija. Stolovi konzultiranih inventara imadu od jedne do četiri ladice. Sudeći po jednom detalju iz Tetine ostavine, gdje se – navodeći ormar – ističe, da je »in fozza di tavola con cinque cassette«, možemo predstaviti ladice smještene pod pločom uglavnom s pročelne strane. U tome nas mišljenju utvrđuje i drugi detalj spomenute ostavine, koji navodi jedan stol od orahovine sa četiri ladice, smještene dvije gore, a dvije dolje.[100]

Stolovi su se prekrivali sagovima.[101] Siromašni inventari znaju stolove od prostog drva, a navode ih i u obliku klupa.[102] U seljačkim se kućama na klupama uopće blagovalo.[103]

Ovdje spomenuti stolovi bili su vjerovatno tipični egzemplari sa četiri noge – možda spojene još po ondašnjem običaju prečkama, iako inventar Tetin, koji obiluje stolovima, skreće samo jedamput pažnju na noge navodeći pokućstvo kuće u Prviću.[104]

Manji su stolovi bez sumnje ukusnije izradbe te imaju po jednu ili dvije ladice. Na njima je dolazila do izražaja i intarzija.[105] Na naročitim malim stolovima brojili su novce,[106] što podsjeća na mletački običaj.[107] Bilo je i skupocjenih luksuznih egzemplara, obloženih slonovom kosti.[108]

Stolove su za blagovanje u imućnijim kućama u XVII. st. prekrivali stolnjacima, za koje u inventarima dolazi naziv »mantilli«.[109] Stolnjaci jednostavni i luksuzno izrađeni, sa čipkama, dugi su tri, četiri i do 7 lakata. I stolni ručnici bolje vrste (de renso fini) izrađeni su i snabdjeveni čipkom.[110]

Sjedalice. Karakteristične sjedalice naših i najboljih kuća u XVI. st. jesu još t. zv. »škanji«, niske stolice, koje u talijanskim izvorima nala-

zimo pod nazivom »scagni«.[111] Sva je prilika, da su to bili jednostavni primjerci drvenih stolica bez naslona, jer ih inventari uopće nikako ne opisuju. Ti su komadi pokućstva bili potrebni za sjedenje za vrijeme blagovanja uz sinije ili klupe. Ali pored ovakvih niskih stolica nalazimo već u XV. st. i pokoji primjerak visokih sjedalica, koje isprave navode terminom »carieghe«. U inventarima XVI. st. pored niskih stolica navode se redovito i visoke sjedalice.[112]

Visoke sjedalice, do danas sačuvane iz starine, vrlo su rijetke, jedno stoga, što je to pokućstvo zbog čestog prenošenja bilo više izloženo kvaru, a drugo i stoga, što se izradbi toga pokućstva u starije doba nije obraćala tolika pažnja, kolika se obraćala izradbi glomaznog pokućstva. I po ono nekoliko rijetkih egzemplara, sačuvanih tu i tamo kod nas, čini se, da su u našu sredinu prodrle stilske sjedalice najjednostavnije konstrukcije bez dekorativnih ukrasa. Kod obitelji Fanfogna u Trogiru, nasljednika stare plemenitaške porodice Garagnin, vidjela sam pred kakvih 15 godina dvije sjedalice s uglastim nogama, povezanima jednostavnim drvenim prečkama, s jednostavnim drvenim okvirom u obliku pravokutnika kao naslonom, s pomičnim sjedalom, pričvršćenim samo na stražnjoj uzdužnoj strani, tako da se moglo dizati i spuštati. Sva je prilika, da takav tip sjedalice predstavlja egzemplar naveden u jednom šibeničkom inventaru od 4. novembra 1550. godine pod nazivom »una cariega desnoda«.[113]

U nekim si kućama u XVI. st. mogao još naći i naročitu počasnu sjedalicu t. zv. »stolnicu« određenu valjda za domaćina kuće ili gosta.[114] To su vjerovatno stolnice s naslonom na luk, išarane ornamentom, — stolnice, koje su još danas u uporabi kod našeg naroda, te imaju apsolutno vrlo stari pečat, premda su karakteristične za XVII., XVIII. i XIX. stoljeće. Takove stolnice, pošto su izgubile kod nas primarni počasni karakter, dolaze vjerovatno u inventarima XVII. stoljeća pod nazivom »scagni da pozzo«. Nasloni su se i u to doba bez sumnje dekorirali rezbarijom.[115] Zanatlije, majstori gradskih radionica, nijesu zazirali ni od figuralnih skulptura. Kako su rezbari, seljaci, proživljavali ove strane motive, dokazuje sačuvana stolnica obitelji Matavulj. Metoda, kojom se tu prikazuje čovjek tipičnim isticanjem vertikalnosti i frontalnosti lika, dajući istome ornamentalni tip, odaje primitivnog umjetnika, koji umjetnički osjeća u ornamentima geometrijski. Figuralni su motivi u našoj rezbarskoj tehnici svakako kasnijeg datuma (sl. 12).

U konstrukciju stilskih sjedalica šibeničkih imućnih kuća uvode nas inventari XVII. stoljeća. U njima nailazimo na sjedalice s naslonom iz orahova drva, urešene rezbarijama, koje odgovaraju vjerovatno stilskim baroknim naslonjačima,[116] a tako i Tetini egzemplari sjedalica prepletenih slamom s podstavljenim pomičnim jastucima od pozlaćene kože,[117] bit će podražavanje onodobnih sjedalica baroknog karaktera, na kojima bi se otvor pravokutnog okvira u sjedalu i naslonu prevukao šupljikastom slamnatom povlakom.[118]

Od ovakvih sa slamom kombiniranih sjedalica treba razlikovati slamnate sjedalice, koje idu u jeftino pokućstvo te u inventarima dolaze često pobilježene pod nazivom: »carrieghe di pagia dozenali«.

U rafinirani izbor idu sjedalice od kože[119] kao i Tetini egzemplari postrenesansnih i baroknih sjedalica sa sjedalom i naslonom od crvene kože, pričvršćene crnim čavlima,[120] te sjedalice prevučene naročitom vrstom kože zvanom »bulgaro«.[121] Čavli, kojima je koža pričvršćena na drvo s izrazitom glavicom od žute mjedi, vrše ulogu i dekorativnog motiva,[122] bez sumnje kopija mletačkih sjedalica.[123]

Čini se, da je u interijere šibeničkih kuća prodro i »fauteuil«, naročita sjedalica, tvorevina XVII. stoljeća.[124] U to bi naime pokućstvo svrstala Tetinu veliku stolicu iz orahovine za udobno sjedenje i niski kožnati naslonjač.[125]

Tetino predsoblje prvog poda, u kojem se nalazilo 12 kožnatih sjedalica, dvije »stonice« od orahovine, jedna željezna viteška oprema (un busto con la sua visiera et maneghe di ferro). Sjedalica iz orahovine sa slamnatim sjedalom i naslonom prekrita s dva jastuka od pozlaćene kože daje utisak reprezentativne dvorane. Dvije drvene vješalice za vješanje plašteva (due legni d'attaccar il ferraiolo) dokazuju, da je tu mjesto, gdje gosti i domaći odlažu svoje ogrtače i sjedaju na kraći razgovor, a dva bufetina[126] dokazuju, da su se tu gosti nuđali đakonijama, domaćim slatkim vinom i dr.

Čini se, da su bufetini bili u XVII. stoljeću u imućnim kućama značajni komadi pokućstva. Tetin inventar navodi pet takvih egzemplara sve od orahovine.

U siromašnim su kućama sjedalice zamjenjivali klupama.[127] Klupe su prekrivali različnim vunenim pokrivačima, pa je po škrinjama uvijek naslagano po nekoliko takvih pokrivača zvanih »bancali« u različnim bojama, ali se i u boljim kućama sjedilo i na škrinjama, koje su prekrivali ćilimima i krznom. Tako je u jednom predsoblju Tetina stana, koje je služilo bez sumnje za blagovaonicu, budući da su se tu nalazila dva ormara peharnika, jedan ormar obični i stol, bilo pet škrinja, a nijedna sjedalica.

Muliner sa priborom, pa tkalački stan i krosne,[128] ta tradicionalna prahrvatska sprava, koje navodi gotovo svaki inventar, idu također u pokućstvo, jer grebenanje vune, predenje, prepredanje, motanje u klupka i tkanje bio je obligatan ručni rad žena i djevojaka. Uz vretena i škarice lako si mogao naći u gdjekojoj ladici češljeve i željezne štapiće,[129] vjerovatno pribor mulinera.

Radna soba ili »studio« Franja Tete u predsoblju pokazuje, kako su izgledale radne sobe. Jedan stolić s ormarićem, u kojem se drže računi i različna poslovna pisma, jedna klupa za pisanje, dvije klupice s naslonom za sjedenje, jedan ormarić bez vrata s pismima, računima i drugim ispravama i tri zidne police s različnim papirima sačinjavali su sav mobilijar te radne sobe.

Sl. 1. – Šibenik, katedrala sv. Jakova

Sl. 2. – Terasa kuče Divnič

Sl. 3. – Stepenice na Dobriću

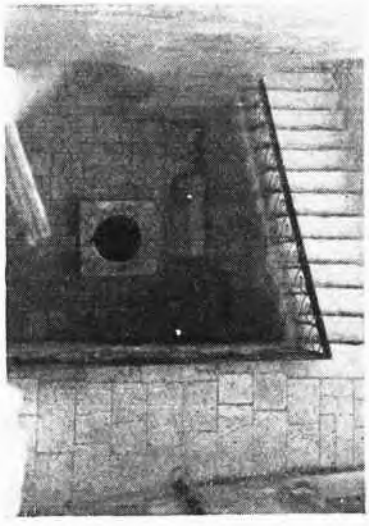

Sl. 4. – Dvorište sa stepeništem i krunom bunara gledano sa kata

Sl. 5. – Zdenac u dvorištu stare kuće Fondra

Sl. 6. – Kuća Tetto

Sl. 7. – Kuća Divnić: zdenac

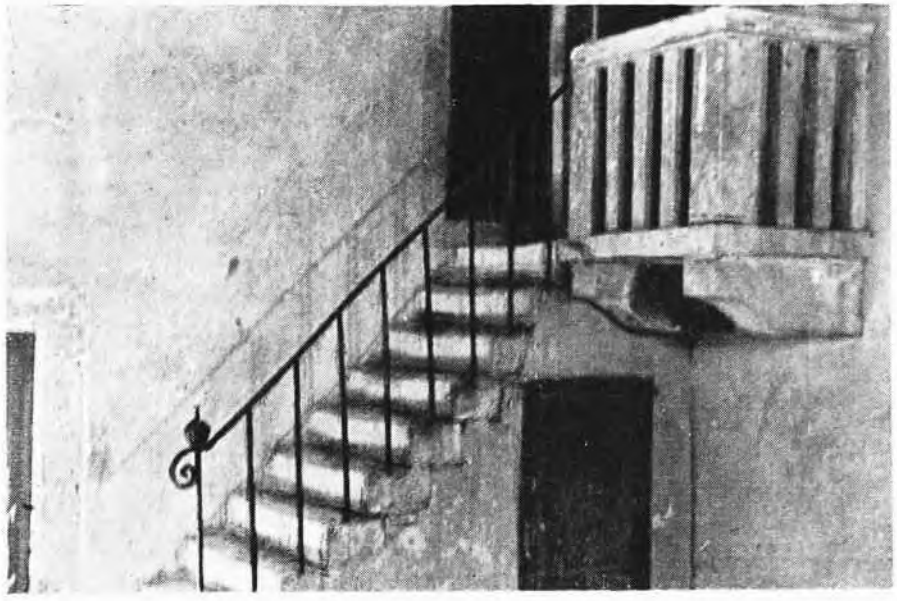

Sl. 8. – Unutrašnjost kuće Divnić: stepenice

Sl. 9. – Šibenik iz god. 1574.

Sl. 10. – Grupa starih kuća na Gorici sa česmom

Sl. 11. – Škrinja Šime Matavulja

Sl. 12. – Stolnica Šime Matavulja

Sl. 13. – Kamin u staroj kući u ulici Jurja Dalmatinca

Knjige su inače spremali u posebnim ormarima ili škrinjama po sobama.[130] Broj je knjiga uvijek razmjerno malen. U svakoj kolekciji knjiga mogao si naći po jedan ili po više primjeraka šibeničkog statuta.

*

Mali stolovi od ebanovine obloženi slonovom kosti, kabineti ili pisaći stolovi, luksuzne ladice za češljanje, kovčezi od kože t. zv. »forzieri«, pa postelje od željeza, renesansni egzemplari s natkrovljem i barokni s kolonama i luksuzne sjedalice prevučene kožom i slamom bili su bez sumnje stranog podrijetla; a škrinje, jednostavne postelje, jednostavni ormari i kredence od jelovine, jednostavne sjedalice i kladići i oni s intarzijama, mogli su se izrađivati u domaćim radionicama. Znamo naime, da je rezbarski zanat u Šibeniku lijepo napredovao. Sve one drvene radnje po šibeničkim crkvama, kojih je vanjštinu ukrašavalo dlijeto umjetnika, bez sumnje su rad vještih domaćih tesara. Tako znamo, da je u XVII. stoljeću bila ugledna radionica Šibeničanina Mondelle, koji je u stolnoj crkvi izradio drveni ambion (pulpit) s krasnim reljefima evanđelista i ukusne ormare u riznici, a u crkvi sv. Franje po njegovim su nacrtima izrađeni drveni lijepi oltari. U Mondellinoj radionici spominju se kao radnici neki Zamarija iz Trbiža, Mihovil iz Padove i Ivan iz Brača. Ovi su pomagali Mondelli u izrađivanju svih drvenih radnja u Dolačkoj crkvi.[131]

*

U siromašnim kućama u najstarije doba bila je vatra glavni izvor osvjetljenja. I luč je bilo potrebno sredstvo za osvjetljenje po kućama i ulicama noću.

Utjecajem Rima te kao rimska baština posredovanjem italske pučke kulture prešla je i rimska uljenica u kulturni inventar šibeničkih kuća. To je mala limena posudica, sprijeda s nosićem, a straga uzgore izvitim drškom.

Daljim pak posredovanjem talijansko-mletačke kulture prešli su u šibeničke kuće i napredniji elementi osvjetljenja: svjetiljke (lampade), svijećnjaci (candelieri) i fenjeri.

Svijećnjaci i svjetiljke su ili od žutog lima ili od kositera i željeza. Fenjeri su od stakla.

Svjetiljke sa svijećnjakom bile su vjerovatno neke viseće svijeće,[132] a stakleni veliki čezendali pripadali su bez sumnje luksuznim visećim svijećnjacima.[133]

U bogatim je kućama između srebrarije bilo i srebrnih svijećnjaka.

Pojedini su svijećnjaci, razumije se, davali malo svijetla, pa je u boljim kućama pri večerama gorilo bez sumnje i po više njih na stolu.[134] Uz svijećnjake se navode i ugasači.[135] Ima i posebnih ugasača od željeza.[136] Svjetiljke od žute mjedi s ugasačima, kako navodi Tetin inventar, odgovarale su možda onakvim egzemplarima, kakvi se danas čuvaju kod mnogih ljubitelja starina (svjetiljke poznate pod imenom »Fiorentina«).

V. URES DVORANA

Podovi su se u boljim kućama u XVI. i XVII. stoljeću prekrivali ćilimima, domaćima i onima strane izradbe: kaljarskim i perzijskim. Kaljarski ćilimi poznati su i po mletačkim inventarima.[137] Naši su plemići i viđeniji građani imali prilike, da kao odaslanici kod sandžaka turskih zastupaju više puta interese grada. Tom su se prilikom izmjenjivali darovima. Sandžaci su darivali skupocjene orijentalske ćilime. Tako ostavina Tete navodi kao dar od sandžaka jedan perzijski ćilim.[138]

Prozore su kuća šibeničke domaćice u XVII. st. dekorirale zavjesama u različnim bojama urešenima umecima u drugoj boji.[139]

Monotoniju su zidova oživljavale slike i tapete.

U spavaonicama su svetačke slike i škropionice sa sv. vodom,[140] a i po drugim sobama vise većinom svetačke slike, među kojima je malo uljenih na platnu. Ima svetitelja i u kipu, križeva u zatvorenom ormariću s visećom svjetiljkom ispred kipa. Ima i reljefa u slonovoj kosti i sadri.[141] Profane slike predstavljaju četiri godišnja doba, dame i plemenite gospođe i drugo.[142]

Okviri su slika u naravnoj boji ili su u orahovoj boji s pozlatom i sasvim pozlaćeni (tinte di noghera e profilade d'oro ili suaze dorade).

Interijeri kuća bili su zimi uopće hladni, što znači, da se kućna čeljad okupljala najradije u kuhinji. Na ognjištu bi zimi gorila vatra po cijeli dan, a ljeti bi žeravu zapretali pod pepeo, kad im nije trebalo vatre.

Peći po sobama nije bilo. Za najveće hladnoće zagrijavali bi postelje posudom za žar, zvanom »scaldaletto«. To su okrugle bakrene posude s ručkom i poklopcem. Na ivici su snabdjevene rupama. Sa scaldalettom zagrijavale bi se i prostorije i to tako, da se posude s unutra užarenim ugljenom ostave negdje u sobi.

U Tetinom inventaru nalazimo i »fogheru« što znači »mangal«. Očevidno dolazi od riječi fogo (fuoco). Naš je inventar opisuje kao bakarnu posudu pokalaisanu na tursku. Foghere su zamjenjivale peći. U njoj se držala žerava radi grijanja ruku i zagrijavanja prostorija. Boero (Rječnik ven. dialekta) riječ fogheru tumači: »Vaso di ferro o di rame o d'argento dove si tiene accesa la brace«.

VI. KUHINJA I KUHINJSKO POSUDJE

Kao što je pokućstvo siromašno, tako je u kućaricama i kolibama siromašno i posuđe, ali u nijednoj kuhinji ne manjka najznačajnija naprava, t. j. »komoštre«. To su verige (cadene da fuogo), na koje se vješa kotô (caldiera) nad ognjištem.

U kotlu ima uvijek vruće vode. I najsiromašnije su kuhinje snabdjevene »naćvama« za miješenje kruha i željeznim tronogom »trepie« (crt.

5). Lonci od zemlje, drvene kašike i drveni tanjuri, mašice (mollette) (crt. 6) i ožeg – za pretanje vatre (crt. 7) uglavnom je sve, što siromašna kuhinja posjeduje i u XVII. stoljeću. Bogatstvo se kuća u XVII. stoljeću ogleda naročito u kuhinjama, koje su pune bakrenog posuđa, a police pune – pribora za jelo svake vrste.

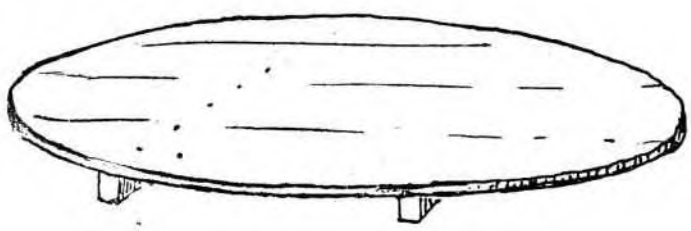

Crt. 4. – Sinija

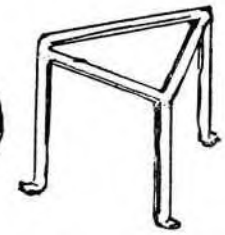

Crt. 5. – Tronog

Crt. 6. Mašice

Crt. 7. Ožeg

Crt. 8. Lopata

Crt. 9. Soljenica

Ognjište je u njima još nisko, te se može oko njega sjediti na malenim drvenim klupicama.[143] Zimi su i u imućnijim kućama žene uopće običavale tako posjediti sve do naših dana. Kasnija su ognjišta uzdignuta. Nad ognjištem je napa (sl. 13).

Takva kuhinja ne može da bude bez komoštra i tronoga. Ovi su brojnije zastupani, te ih ima različite veličine, jer je i broj lonaca, tava i tavica vrlo velik i ima ih različne veličine.

Na ognjištu se u jednom kutu nalazi sav vatreni pribor: željezna lopata (crt. 8) za zgrtanje pepela i užarena ugljena – mašice, i ožeg.

Ražnjevi (spedi) veći i manji odaju način, kojim se sprema pečenje. Tava i tavica (fresore) ima u svim veličinama. U inventarima redom se navode: kuhače, žlice, šupljače za friganje (cazze forade da frizer),

šupljače za dizanje pjene (due dette da schiumare) i šupljače za čorbu (due cazze da bruo), lonci, željezno bakreno posuđe, bakrene varnjače, ibrici ili kogome, mjedeni mužari s tukačem (morter di bronzo con ili suo pistatoio), sjekire i ribeži, ručni mlinci, sita i rešeta.

Voda se drži u »maštelima«, t. j. drvenim sudovima ili u naročitim sićima »secchi«.

O zidu visi mala škrinjica za sol »soljenica« (crt. 9) i košić s drvenim žlicama (un cestelletto con otto scudieri di legno).

Velikih noževa za rasparčavanje mesa ima po više komada. Ne manjkaju naćve za miješenje kruha. Sve gore navedeno kuhinjsko posuđe nalazi se pobilježeno u inventaru Tetinom u kuhinji (prijepis »Izvadak iz Inventara« br. 148).

Tanjure i posude peru ili u naročitim sudovima za pranje ili »u lavelu« (kameno korito uza zid), a police pričvršćene uza stijene zamjenjuju kredence. Na policama poređani su tanjuri i zdjele. U boljim kućama ima mnogo tanjura od majolike. Slinešićev ih inventar navodi 39 na jednoj, a 60 na drugoj polici, što velikih, a što manjih, ali u njegovu inventaru nije kredenca u kuhinji.

I u boljim kuhinjama ima mnogo tanjura, podčašnjaka i šalica od lima.[144]

I zemljano se posuđe držalo ili na policama ili u košima od slame, ali je u kuhinjama bilo i škrinja, stolova i klupica. U škrinjama su se spremali kuhinjski otirači.

Kuhinje su osvjetljivali malim uljenicama, snabdjevenima ručkama.[145] Ali ima i svjetiljaka tu i tamo po kuhinji.[146]

VII. OSTALE PROSTORIJE

Blizu je kuhinje u velikim kućama obično spremište (salvaroba), a u njemu se nalazi pokoji ormar sa sudovima, sudićima i žarama, pokoja škrinja s brašnom, žare za spremanje lukšije (voda s ukuhanim lugom za pranje) pa i malo kameno pilo za ulje.

Posluga je spavala ili u kuhinji ili na tavanu (soffitte). Tu se nalazi postelja za poslugu, škrinja s njezinom robom, krosne i pokoji drugi predmet.

U pivnicama bogatih kuća ima u bačvicama raznovrsnog vina; višnjaka, bijelog slatkog vina, rakije i muškata.

Razumije se, da su pokućstvo, kakvim raspolaže Tetin inventar, imale samo bogate i ugledne kuće. Inače su i bolje građanske obitelji imale i u XVII. pa i u XVIII. stoljeću skromno uređenu kuću gdje je pored škrinja sav ostali mobilijar stupao u pozadinu. Škrinje, stolovi, sjedalice od orahovine i od slame, postelje s glavnim stranama u obliku konjića, klupe i klupice i pokoji ormar bilo je najobičnije pokućstvo i kasnijeg doba. Tako inventar Zuane Milojevića od 9. novembra god. 1644., koji predstavlja srednju građansku kuću na tri poda s jednim odjeljenjem na svakom podu navodi: postelje bez zastora (senza cortine), pet škrinja, dvije trpeze, tri niske sjedalice (tre scagnetti da sentar) i jednu klupu kao sav mobilijar. Ni inventar Vojnovićev od 1. novembra god. 1694., koji također predstavlja jednu od srednjih građanskih kuća, nije obilatiji. Kuća je njegova bila na dva poda sa dva odjeljenja u svakom podu (soba i predsoblje) te s kuhinjom i spremnicom na tavanu. I tu postelje, nekoliko škrinja, ormar od prostog drveta, stol s ladicama i nekoliko sjedalica (scagni) sačinjavaju sve pokućstvo. Konzultirala sam uostalom i nekoliko inventara iz Trogirskog sudskog arhiva XVI. i XVIII. stoljeća te sam našla, da kudikamo zaostaju za Tetinim inventarom. Ni inventar ugledne porodice Franja Vitturi iz Trogira iz XVIII. stoljeća ne može se ni izdaleka uporediti sa spomenutim inventarom,[147] što dokazuje, da je Franjo Teta bio bez sumnje jedan od najvećih šibeničkih bogataša XVII. stoljeća. Imao je veliku trgovinu u gradu i bezbroj skladišta različne robe. Osim kuće stanovanja u Ulici sv. Franje (danas Pavla Pap Šilje) posjedovao je još nekoliko manjih kuća i kućica po gradu i varošima, imao je dvije ladanjske kuće u Prviću i bezbrojna zemljišta u kotaru. Njegov inventar obuhvata 92 pisane stranice običnog formata.

Ali, u onom ograničenom broju luksuznih komada pokućstva ovog inventara uz vrlo rijetke izuzetke nijesu dolazili do izražaja stilski skupocjeni motivi i dekor, a iz svih ostalih konzultiranih inventara, kako u vanjskom obliku, tako i u unutrašnjem rasporedu domova i pokućstva i imućnih kuća jasno izbija nota malograđanske suzdržljivosti i skromnijih životnih zahtjeva, koji su bili u pravoj opreci s raskošnim Mlecima. Naročito nisko ognjište s komoštrama na gredi, pa niski tronozi i klupice kod ognjišta bili su dokazom, da se obiteljski život i uglednih Šibeničana kretao u uskim granicama slavenskih običaja, koji su vezali Šibenik kao i druga mjesta u Dalmaciji sa slavenskim zaleđem.

Slavenski odnosno hrvatski značaj Šibenika dolazio je pak do puna izražaja u nošnji i običajima njegovih stanovnika.

BILJEŠKE

I. Šibeničko naselje u starini

[1] *Šišić Ferdo*, Priručnik izvora hrvatske historije, dio I. čast I. do god. 1107. u Zagrebu, 1914 p. 242 .

[2] *Rački Franjo*, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium. Vol. septimum, Documenta Historiae Chroaticae Periodum antiquam illustrantia 1877 p. 122, 103 a 1078 et p. 148 124 a 1088/89.

[3] *Lucio Giovanni*, Historia di Dalmatia et in particolare della citta di Travu, Spalatro e Sebenico, Venetia 1674, Cap. 7.

[4] *Šišić Ferdo*, Priručnik izvora hrvatske historije, Historijska karta kraljevstva Hrvatsko-Dalmatinskog bez Slavonije oko god. 1100, dio I. čast I. do god. 1107.

[5] *Smičiklas F.*, Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. p. 190. list 150. et Daniele Farlati: Illyrici Sacri Ecclesiae Suffraganne Metropolis Spalatensi. Venetia 1765. et

Lucio Giovanni, op. cit. Cap. 6. p .32.

[6] *Georgii Sisgorei*, De Situ Illyriae et civitate Sibenici a. 1487. De nomine Sibenici C. VIIII. p. 6. Grada za povijest književnosti hrvatske, knjiga 2, Zagreb 1899. »Piratae enim primi huius loci in secessu accolae fuerunt in Suburbio; ubi signa murorum antiqua apparent.

[7] *Ljubić Simeon*, Commissiones et Relationes Venetae Tomus II. 1525–1553. XXXVII. Itinerazio di Giovanni Battista Giustiniano p. 199. Monumenta. Volum. octavum Zagab. 1877.

[8] *Smičiklas F.*, Codex diplomaticus et Op. cit. III. 164/1221. 25 marta. Mir izmedu Trogirana, Spljećana i Klišana te grada Šibenika ..., e li Sebenzani non corseggiranno p. 190. et.

Lucio Giovanni, Historia di Dalmatia, op. cit. Cap. 6. p. 33.

II. Vanjski oblik kuće

[9] *Vuletić Vukasović Vid*, Narodna kuća ili dom s pokućstvom u Dalmaciji, u Hercegovini i u Bosni p. 27. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, svez. 1. Zagreb 1896.

[10] *Carić Antun Ilija*, Crtice iz narodnog života u Dalmaciji, Glasnik zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini XII. Sarajevo 1900. p. 349–359. 6. Narodno pričanje o postanku grada Šibenika p. 358.

[11] *Šižgorić Juraj*, op. cit. De nomine Sibenici 108. p. 6. »Sibenicum autem dictum lingua vernacula eo quod viminibus fuit circumseptum.

[12] *Galvani dott. Federico Antonio*, Dell' antico Siccum e della sua denominazione. u opasci pod br. 3. navodi: »Forcellini. V. Sica et Sibina. Illyricis est telum venabuli simile. Et Enius pag. 137. et Pompeyus et Festus ecc.« Il Nuovo Cronista di Sebenico. Annuario, Anno IV. 1896. Trst p. 138.

[13] *Kaer Petar*, Povijesne crte grada Šibenika i njegove okolice, dio prvi – Šibenik (bez godine) p. 9–10.

[14] *Gušić Branimir*, Mljet, Antropogeografska ispitivanja, I. dio, Zagreb 1931, p. 45.

[15] Misli se na dasku.

[16] Liber Reformationum 1385. Die I. decembris Cap. XLIII ... »nulla persona audeat nec praesumat facere ballatorium nec scallas ...«.

[17] *Neuvezani svezak, Inventari 17. st.* (Op. Šib.) p. 40. Al scoglio di Zuri »Una casa in soler con la sua sofita de muro coperta di coppi, con le sue stanzie, canave, portici, cortino, balador et con la chiesuola.

[18] *Niederle*, Život Starých Slovanu. Základy kulturnich starožitnosti slovanských, dil I. sv. I, Praha 1911, p. 775.

[19] *Cvijić Jovan*, Balkansko poluostrvo i južno slavenske zemlje, knjiga I, Zagreb 1922. Pojam kuće i njeni primitivni i privremeni oblici, p. 333 i dalje.

[20] *Ljubić Simeon*, Commissiones, op. cit. 37. Itinerario p. 190 i dalje.

[21] *Šižgorić Juraj*, op. cit. p. 8.

[22] *Stošić D. Krsto*, Varoška župa u Šibeniku 1932.

[23] Neuvezani svezak, Volum. Miscelania VI. 11181. Copia tratta dal libro consigli e colloquii della Magnifica Comunità e Sp. università di Sebenico che comincia dal 1667. e termina nel 1696. (Naučna biblioteka, Zadar) et

Libro di consigli e colloquii della comunità ed università dal 1667 fino 1696. (Op. Šib.)

[24] Statut. Cap. XXI. et Cap. XCV. 15. aprila 1398. Veliko Vijeće zaključuje: »Quod non incindatur frasche in Zablatie«, a 8. juna god. 1383 zaključuje »quod de caetero nullus forensis possit nec audeat in Insula Zuri nec in aliqua parte districtus Sibenici incidere ligna pro ardendo, nec pro domibus construendis, nec ea portare extra districtum Sibenici sine speziali licentia Communis Sibenici. Item quod nullus Civis aut districtualis possit ligna portare extra districtum Sibenici tam pro ardendo quam domibus construendis.«

[25] Totius Latinitatis Lexicon, opera et studio Aegidi Forcellini in tertia deditione a Josepho Turlanello Tom. I. Patavii. 1826. p. 234. »Apotheca, guarderoba, cella, conserva – ἀποθήκη (unde Itali derivarunt bottega) repositorium, cella in qua aliquid servandum repositur, ut sunt horreum, cella vinaria, cernarium et alia ejusmodi in aedibus, loca, in quibus cuiuscumque generis fruges reconduntur.«

[26] Statut. Liber Refor. Cap. 280.

[27] Ibidem Cap. 168. 21. maja god. 1408. Vijeće je zaključilo »quod de caetero volentes facere domum, vel domos ubi fuit combustio ignis ad trinitatem debeant facere domum quamlibet de una tabula in altum de septem brachijs & non pluribus. (Op. Šib.)

[28] Omot sređen, neuvezan, papirom obložen a na njem je zabilježeno: »Inventari iz prve polovice 17 .v., Inventario di giu Nicolò Gracic 25. sett. 1644. »Doi case in macera, coperta di pianche«, »Una casa appresso S. Francesco parte da muro et parte di tavole« (op. Š.)

[29] U malom štampanom otisku ustupljenom mi blagohotno od Kolendića na str. 15. »In domo Cosse & Sarazeni Fratrum quod. Domini Eliae de Sibenico sita supra Litus Maris, in que praefatus Jadrensis Archepiscopous nunc moratur.« (Op. Šib.)

[30] Statut 1408. Die 11. Maj ... »et quod succuratus dictis combustis, ut supra per Commune Sibenici & dentur volenti facere domum de muro usque ad primum solarium tria modia calcis pro quolibet passo muri & non ultra.«

[31] Ibidem. 1459. Indictione 7. die 27. decembris. Cap. CCLXXXIII ... »Propter multa incendia quae fuerunt in civitate Sibenici, non possint de caetero domus de tabulis fabricari altiores brachijs decemincipiendo a terra in ea parte ubi ipsa domus altior fuerit, & si aliqua domus murum habuerit ex una aut ex pluribus partibus, & si aliqua sui parte muniretur pariete, quod talis paries esse non possit brachijs x.«

[32] Ibidem: 1446. Indictione 9. die 15. mensis juny. Cap. CCLXII. »Cum hoc sit, quod civitas Sibenici deo concedente ab aliquo tempore citra sit ornata pluribus aedificijs muratis plurium domorum noviter de muro facturum; qua res cedit ad honorem civium & civitatis, & ad defensionem ignis, ut quae detur causa de bono in melius persuadendi. Ibit pars.« ... »quod de cetero in futurum perpetuis temporibus in domibus & aedificijs existentibus fundatisque, sive fundandis super plathea Communis & super stratas magnas Sibenici videlicet, super strata, quae tendit a plathea Communis usque ad portas magnas terrae firmae Sibenici, & a dictis portis sursum versum Sanctam Trinitatem usque ad portas a lactae, quae vie sunt principales strate Sibenici; aliqua persona non possit aliquo modo fabricare, aut fabricare facere aliquid de lignamine in facie respiciente super dictas stratas, & supra platheam Communis nisi de muro etc.

[33] Ibidem. Cap. XLIII Die I. decembris 1385 ... »quod de caetero nulla persona ... audeat, nec presumat facere aut fieri facere ballatorium nec scallas nec aliquid aliud aedificium super viam Commune Sibenici etc.

[34] Ibidem. 27. decembris 1459 .p. 168–169. Cap. CCLXXX ... Item quod fabricari non possint de lingnamine aliquo scalae super aliqua via publica vel vicinali.

[35] Ibidem 1459. Indictione 7. die 27. decem. Cap. CCLXXX.

[36] Ibidem 1431. die 18. Julij. Cap. 237. Ordinatur quod nulla persona cuius vis conditionis existat, audeat nel praesumat proicere ullas immunditias in vijs ullis per civitatem Sibenici & burgum de die vel de nocte, vel aliquo modo facere immunditias vel putridines in vijs publicis vel convicionalibus.

[37] Liber Reformationum. Cap. XII.

[38] Ibidem. Cap. LX. ...

[39] O grbovima vidi Il Re d'Armi di Sebenico.

[40] Don Krsto Stošić u božićnjem broju »Novo Doba« god. 1934. opisao je različne portale još uščuvane.

[41] Karaman Ljubo, O domaćem slikarstvu u Dalmaciji za vrijeme mletačkog gospodstva, Almanah Jadranske straže, 1927.

[42] U citiranom omotu inventara 17. st. »Adi 29. agosto 1644. Inventario del q^{m}. 8^{r}. Franco. Anto Tetta. navodi: In andio nell'entrar della sudetta casa: Una pilla d'oglio di pietra bianca sotto la scaletta. N-o cinque tinazzi grandi da mosto. Un mezo tinazzo. Due cai ceppi di corda da pesar formaggio. Un ferro d'attaccar la stagiera grande. Un mastello da travasar mosti. Un mastello alto da follar l'uve (Op. Šib.)

[43] Tetta je posjedovao u predgradu »Varošu«: una casa che serve per canneva coverta di simble, con corte cisterna et horto. Una casetta coverta di simble con una corte che serve per stalla.

[44] Citirani omot Inventara 17. st. Iz jednog inventara čitamo: Una casa appresso S. Francesco parte de muro e parte di tavole coperta di coppi. Fuori alla zuecca della citta alla marina una casa de muro coperta di coppi con un'altra casetta contigua di legname etc. (Op. Š.)

Ibidem, Inventario di q^{m} S^{r}. Nicolo Guacio 25. sett. 1644., »Dui case in macera coperte di pianche. Doi case in massiera coperte di pianche.

[45] Abate Alberto Fortis u »Viaggio in Dalmazia« objelodanio je svoje impresije o Zloseljanima i Murteranima i o tadašnjim ekonomskim prilikama vlastele, kako mu je pričao knez Jerolin Draganić, koji ga je ugostio u svom zaselku u Zloselima, sada Pirovac, sedamdesetih godina osamnaestog st. p. 159. Venezia 1774, vol. I.

[46] Inventari 17. st. p. 40 i dalje »Al scoglio di Zari: Una casa in un soler con la sua sofita de muro coperta di coppi, con le sue stanzie, canave, portici, cortino, balador, et con la chiesuola, sacristia et horticel con la torre in tre soleri et la sofita cisterna et molin d'oglio in essa appresso. (Budući da su početni listovi ovog inventara iščezli, ne znamo, čija je to ostavština. Pada u god. 1644. (Op. Š.)

[47] Perić Jelka; Šibenik u kugi za Kandijskog rata. p. 7.

[48] Liber Reformationum. Die 27. decem. 1459. Cap. CCLXXX. Item fabricari non possint in domo murata vel non murata cooperta aliqua cum cagnolis extra muros, aut parietes sed solum cum grondalibus lapideis vel cupis non excendentibus mensurum medis pedis sub poena librarum XXV. parvorum. (Naziv »cagnolis« je bez sumnje vulgarni latinski izraz, mjesto njega bi moralo biti »cum cannulis«, od »cannula« diminutiv za »canna« šiba, trska).

[49] Liber Refor. 1385. Die ultimo aprilis Cap. XLII. Quod faciens fieri cisternam habeat medietatem expensae a communi.

III. Unutrašnjost doma

[50] Inventario del g^{m} Francesco Antonio Tetta. In cucina nel detto solare: Una casa de statio posta nella contrada di S. Francesco con le sue Cannave, Magazeni et pozzo. (Op. Šib.)

[51] Omot »Inventari 17. st.« Inventario delli beni della g^{m} Mª Foza navodi: »Cinque pezzi de panno attorno la camera«. »Cinque pezzi di spaliera attorno il portigo«. (Op. Šib.) Ibidem. Inventario del Garno Capman 7. febr .1616. »Spaliere per formir la detta Camera«. Ostavština Tette navodi: »N-o tre pezzi di cuovi d'oro che fornisse la sudetta camera et no sei pezzi di panno da muro vergadi rossi e zalli vecchi.

IV. Namještaj i pokućstvo

[52] Tadić Jorjo, Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, Beograd 1938, I, p. 19.

et Niederle op. cit. p. 872.

[53] Niederle L. Slovanske starožitnosti dil I. sv. II. p. 873. i dalje.

[54] Haberlandt dr. Michael und Haberlandt dr. Arthur, Die Völker Europas und ihre Volkstümliche Kultur, Stuttgart 1928. Die Südslaven p. 85 i dalje et
Niederle op. cit. dil I. sv. II. p. 878.

[55] N° 26. Martin de Gaivanis fasc. III. 1497–1499 pod fašicom Sv. 1490. 30 decem. list 186–187. »Una letiera d'albeo alla Venetiana. L'altra letiera alla nostrana. (Sud. Šib.)

[56] Neuvezani omot inventara 16. st. list 92. Inventarium bonorum Filippi Marinovich od 8. septembra 1558. navodi »Una letiera desnodada con un letto de Pagia (Op. Šib.) I kuća Marinovića predstavlja jednu od boljih građanskih kuća. Nalazila se u Ulici sv. Frane i bila je na tri poda. (Op. Š.)

[57] Na poleđini neuvezanog sveščića bilješka: Inventari I. pol. 17. st. (Op. Šib.)

[58] N° 47. Matiazzo Giuseppe. Fascic. I. Anni 1576–585. Adi 7. novembre 1580. La letiera con suo soffittado di noghera, con la sua cassetta fu stimata. L. 48. (Sud. Šib.)

[59] Ibidem, Adi 7. agosto 1584. Stima della robba situata adesso nella casa della heredita del q[m] Pelegrini di S. Trinita: »Una letiera di noghera col suo fondo L. 18. Una letiera di noghera grande L. 40.«

[60] Neuvezani omot inventara I. pol. 17. st., Inventar Girolama Capuana od 7. febr. 1616. navodi: »Un padiglione di seta verde et il suo capello.« (Op. Š.)

[61] Ibidem: Una letiera di ferro dorada con pomoli n° otto doradi et quattro pezzi di ferri doradi che di questa letiera fanno trabacca.

[62] Citirani inventar Tetin navodi u villi u Prviću: »Una letiera di noghera con le sue collone, di mezza vita.«

[63] Omot inventara 17. v. Citirani inventar Madalene Foza navodi: »Una letiera di noghera fornita con il suo padiglion di garza verde« a u Fette: »Una trabacca di tabi lattado ... con sua coverta«. (Op. Šib.)

[64] Ostavština Tette navodi: b[a]. trentadue velo di Puglia serve per far traverse et Padiglioni.

[65] Tetin inventar navodi: Una letiera di noghera dipinta di lacca con passa d'oro.

[66] Citirani omot inventara I. pol. 17. st. Inventar Zuane Vojnovića od I. decem. 1644. navodi: »Un letto fornido con doi cavaletti per la massera. Un letto di travicelli depente con colori diversi.

[67] N° 47. Giuseppe Matiazzo. Fascic. I. Anni 1576–1585. Adi 7. agosto 1584. list 363–366. Un pagiarizzo con stramazzo di piuma tutto L. 36. (Sud. Šib.)
Ibidem: Adi 7. nov. 1580. list 292–294. »Un cavezzale di piume di galina«.

[68] Citirani omot inventara I. pol. 17. st. Inventar di q[m] Paulo Dellafina 16. decem. 1644. navodi: »Un letto fornido con doi cavaletti per la massera. Un letto di travi-vecchio detto slamnica, una schiavina, doi lincioli di rassa vecchi, un capezzale etc. (Op. Š.)

[69] Gavazzi Milovan, Kulturna analiza etnografije Hrvata, Narodna Starina, VII knj. god. 1928, p. 115. i dalje.

[70] N° 47. Matiazzo Giuseppe. Fascic. I. Anno 1576–1588. op. cit. Casse d'albeo n° 8 una con altra L. 24. (Sud. Šib.)

[71] N° 26. Campellis de Gaivanis Martino. Fascic. VI. Anni 1510–1518. pod pasicom 1513. 31. decem. List 46–47. u popisu robe procjenjene 7. augusta 1517 »Una cassa d'albeo depenta et dorada L. 18.« »Un forzier depento«. (Sud. Šib.)

[72] Citirani omot inventara 17. v. Inventario delli beni del g[m] Zuane Slinešić Adi 13. genu. 1617. navodi: »Una cassa d'albeo bianca« a Tetin inventar bilježi: »Una cassettina d'albeo dipinta«, pa opet »una cassettina d'albeo dipinta«. (Op. Š.)

[73] Nuova Enciclopedia Italiana p. 212. Volume XX Schiavone Andrea ... Tolse a dipingire le casse dei marinari e della gente del volgo.

[74] Tetin inventar navodi: »Una cassa di noghera intagliada«.

[75] N° 89. Morelli Giorgio Fasc. X. del 25. margo 1727 – 14. margo 1733. list 91–93. (Sud. Šib.) Una cassa di noghera a intaglio L. 85.

[76] Nikolajev Kus Mirko, Motiv životnog stabla na obrovačkom koporanu, Narodna Starina 21.

[77] N° 82. Capogrosso Girolamo. Fascic. VIII. testamenti dal 1672 oe 1697. Adi I. Zugno 1687. list 677–679. Inventario delli beni e stabili di Sig^ra Marg^ta figlia de q^m S^r. Zani Pietro Ponte »Un forcier con dentro i vestiti de q^m Pietro suo figlio«. »Un forcier vecchio con dentro i vestiti della Sud. Sig. Marg^ta (Sud Šib.)

[78] Tetin inventar navodi: »Una cassetta di noghera da portar per viaggio«.

[79] Ibidem »Una cassa di noghera con serradura gagliarda e britvelle«.

[80] Ibidem: »forzieretto con dentro sei pezzetti di merlo d'oro usadi«. »Un forziero de cuovo negro«. »Un detto piccolo con fodra di vidello«.

[81] N° 82. Capogrosso Girolamo. Op. cit. Adi I. Zugno 1687. list 677–679. »Un tavolin di nogherà s^a il quale e uno forzieretto«. (Sud Šib.)

[82] U originalu: »Un serigno entrovi l'infra scritti argenti et altro« ...

[83] U Tetinoj ostavštini: »Un specchio con suaze d'hebano. »Un tavolin l'hebano rimesso d'avorio.« »Una pettiniera d'hebano compagna, guarniti di piedi, arma et maneghi di rame indorado con diversi ordegni dentro da petinarse«.

[84] Ibidem: »Pettiniera di raso verde fodrata di zendà e trinata con romanetta d'oro«. »Una pettiniera di pelle rossa con la sua chiave entrovi etc.«

[85] N° 82. Capogrosso Girolamo. Fascic. VIII. (op. cit.) »Una tavola grande di noghera sopra quale è una peteniera di cipresso.«

[86] Neuvezani omot inventara 17. st. (op. cit. Op. Šib.)

[87] U Tetinu inventaru popisana je u jednom ormaru: »Una scodella col suo coperchio per donna da parto«.

[88] Robert Schmidt, Möbel, Band V. 1929. p. 58 i dalje.

[89] U originalu: »Un armaro con dentro diversi gotti di vetri e christalli: »Un armaro entrovi pignatte vinti nove et pezzi quaranta cinque« dalje »piatti e piadene di magnolica de tavaglioli, una sottocoppa de lattesin lavorada etc.«

[90] Ibidem »Un armaro in fozza di tavola con cinque cassette« ...

[91] Citirani neuvezani omot inventara 17. st. U inventaru Gerolina Capuana od 7. feb. 1616 zabilježen je: »Un lavamano di 4pie di noghera et suo cadin et secchio«, a inventar Tette navodi »Un lavaman di ferro«, »Un ferro e sua conca et secchiello di rame per lavarsi le mani.

[92] Ibidem: »Una scatola con diverse bozzettine, entrovi diversi ogli«. »Una scatola entrovi due bozze di vetro in una entrovi acqua di fior di narancie et altra acque di scorzonera«. »Uno fiasco lungo entrovi acqua odorifera«. »Tre bozzette entrovi diverse acque stilate dorifere.«

[93] Robert Schmidt. Op. cit. p. 138.

[94] Ibidem.

[95] U originalu: »Una credenziera di noghera intagliata con due cassette grandi e tre piccole.«

[96] Ibidem: »Una credenza ... di noghera schietta con sua scantia entrovi alcune massarie di poca valuta« etc.

Citirana knjiga inventara 17. st. u inventaru Girolama Capuana pobilježena je: »Una credenzera di tavola con diverse masarie dentro«.

[97] Neuvezani omot inventara 16. st. (op. Šib.)

Invent. Joanis Chagnasovich alias Smuylo. Die Jovis 17. ap. 1550. list 87. et Invenat. bonorum q^m. Adriane. Die 4. novem. 1550. list 102–103 »Uno scagno da mangiar suso«.

[98] Schmidt, op. cit. p. 86.

[99] Citirani neuvezani omot inventara 16. st. u inventaru dobara citirane Andrijane, et Invent^m. bonor^m. q^m. Catharine Majnich. Die 27. decembris 1549. list 55. »Una tavola da mensa cum suoi treppedi«. et Invent^m Joanis Rancolin Die 27. Maj 1550. list 88. »Un paro de trispeti (cum la tavola da manzar).

[100] U originalu: »Una tavola tutta di noghera con quattro cassette«. »Una tavola di noghera con quattro cassette, due di sopra e due di sotto«, a inventar Ger. Capuana navodi: »Una tavola di noghera et tre scatolle«.

[101] Citirani inventar Mad^e Fozza iz 17. v. bilježi: »Una tavola de noghera con le sue scatole et suo tapedo nuovo«.

[102] Citirani omot inventara 17. v. Inventar Zuane Slinešića od 13. januara 1617. navodi: »Doi tavole da manzar d'albeo nove«, a inventar Don Matije Draganića od 16. okt. 1615. ističe: »Una tavola grande detta Clup.«

[103] Ibidem. Inventar Bulić Mare navodi: »un banco da mangiar sopra.«

[104] U originalu: N° cinque tavole di pie quattro«.

[105] Ibidem: Un tavolinetto piccolo di noghera con la sua cassetta«. »Un detto di noghera con due cassette, intagliate«.

[106] U citiranoj ostavštini Jerolima Capuana navodi se: »Uno tavolin da contar soldi«.

[107] Molmenti. Op. cit. X. 1584. o. 609. »Una tavoletta da contar soldi«.

[108] Tetin inventar bilježi: »Due tavolini rimessi d'avorio et altro«.

[109] Ibidem: »N° due mantelli schietti usadi longhi brazza quattro« na drugom mjestu: »Una tavaglia di renso guarnita con merli«.

[110] Ibidem: »N° trenta sei tavaglioli fini con merli et lavori«. U njegovoj ostavštini nabrojila sam osamdeset stolnih ručnika, osim onih srednje vrste još neizrađenih, naslaganih tu i tamo po ladicama.

[111] Citirani omot inventara 16. st. list 55. iz god. 1594. 27. decem. »Dui scagni per sentar et citirani list 98–99 iz 29. novem. 1550. »Doi scagnoli da sentar«, »uno scagnoletto per sentar«.

[112] N° 26. Martino de Gaivanis fascic. III. 1497–1499 pod pažicom 1490 ... 30 decem. list 186–187. »Due carieghe«. (Sud Šib.)

[113] Citirani omot inventara 16. st. Inventar naprijed spomenute Andrijane list 102–103.

[114] Ibidem list 55. »Una stolnica da homo da sentar.«

[115] Nikolajev Kus Mirko, Ekspresionizam u seljačkoj umjetnosti p. 7. Etnološka biblioteka br. 6.

[116] Inventar Zuane Slinešića od 13. januara 1517. (Op. cit.) U njegovoj kući u predsoblju zabilježeno je: »scagni de noghera da pozo lavoradi in tutto otto«. et – »carieghe doi de noghera da pozo lavorade intagliade«. (Op. Šib.)

[117] Tetin inventar ističe: »Una cariega di noghera impagliata con due cussini di cuovi d'oro.«

[118] Schmidt, op. cit. p. 139.

[119] Citirani inventar Made. Fozza od 11. marta 1613. navodi: »cariegha di corame n°. 6.« (Op. Š.)

[120] U originalu: »N° otto carieghe di Cuovo rosso con broche negre«.

[121] Omotić XXII. Dominio Veneto. Civili Oggetti contentiosi diversi di eredita dalt' anno 1741–1760. Filza III. nepaginirano. Adi 18 sett. 1741.

Inventario dell'effetti del q^m Ante. Fenari da Bergamo. etc.

»Un tocco di pello di bulgaro«
»Un bulgaro intiero, tagliato per due pera di scarpe«. (Sud. Trogir.)

[122] U ostavštini Tette pobilježeni su: »Tre scagni di bulgaro«. N°. duodesi Carrieghe di bulgaro compagne con le broche di latton zallo.«

[123] Molmenti XIII. 1674. (Op. cit.) p. 630. »dodeci careghe de bulgaro con broche tonde«.

[124] Schmidt Robert, Op. cit. p. 143.

[125] »Un scagno de noghera grande de Comodita«.

[126] Nuovo dizionario della lingua Italiana, Vol. 1, parte seconda p. 1066. »Buffetto: Piccola tavola su cui posare i piatti con le vivande preparate a mangiare.«

[127] Citirani inventar Jerolima Draganića navodi: »Un banac da sentar.«

[128] Citirani omot inventara 17. st. Inventar neke Kate Gjurederove navodi: »Teller da tasser con tutti li suoi ordegni.«

[129] U Tetinu inventaru nalazimo: »Due fusi & molinello (vretena i čekrk) dieci bachette di ferro, un paro di forbice da donna.«

[130] Citirani inventar Girola. Capuana 7. feb. 1616. bilježi: »Armar et libri ... drento:« a inventar Made Fozza navodi: »Un' altra cassa pur di talpon piena di libri di diversa sorte et una cassetta de noghera nella quale sono le scritture.«

[131] D. Krsto Stošić, Sv. Križ u Šibeniku–Docu 1933, Šibenik p. 6.

[132] Tetina ostavština navodi: »Una lampada di laton zallo con il suo cesendelo.«

[133] Citirani inventar Slinešićev razlikuje: »Uno cesendal in sala grande di vero«. »Uno cesendello in sala di vero grande.«

[134] Citirani Capuanov inventar navodi: »Candelieri n°. 4. novi et altri n°. 6«.

[135] Tetin inventar bilježi: »Un candelier di latton col suo mocador.«

[136] Ibidem: »Tre moccadori di ferro.«

V. Ures dvorana

[137] Molmenti, op. cit. p. 609. »Un topedo Cagiarin«.

[138] »Un tappedo alla Persiana ultimamente donatoli quando ando ambasciatore al sangiaco.«

»Un tappedo Caglarino.«
»Un tappedo persiano longo b^a. tre.«
»Un detto ordinario«.
»Un detto grande da metter in terra attorno il letto.«

[139] Ibidem. »N° tre coltre bianche sortide usade.« »Una coltra di ferrandina con friso d'ormesin.« »Una detta verde d'ormesin con frisi zalli pur d'ormesin«.

[140] Ibidem. Un secchieletto piccolo di rame lavorado serve per acqua santa«.

[141] Citirani inventar Slinešićev navodi: »Quadri di zesso«.

[142] Naprijed citirani inventar nepotpuni, nepoznatog imena navodi »Le quattro stagioni.« »Due quadri con dame et gentil donne«, a Tetina ostavština navodi: »Quadri disnove depenti in carta con le sue suaze bianche.«

VI. Kuhinja i kuhinjsko posuđe

[143] Slinešićev inventar bilježi: »Uno scagno d'albero da sentar accanto il fuoco« a inventar Kate Gjurederove navodi: »tre scagni da sentar al fuogo alla morlacca«.

[144] U Tetinom inventaru nalazimo: »N° sei settocoppe de latterino.«
»N° vinti piatti da Cappon«
»N° quaranta detti da tovaglioli«
»N° dicisette scudelle – tutti di latterin«.

[145] Ibidem: »tre lume da oglio con manego«.

[146] Ibidem: »N° tre candelieri de latton lavoradi«. »N° setta detti.«

[147] Inventario di tutti e cadauni beni del q^m Sig. Franco Vitturi. (Sud Trogir). Neuvezani omot s bilješkom: Inventari iz prve polovine 17 v.

Adi 29. agosto 1644.
Inventario del q^m. S^r.
Franco Anto. Tetta.

Izvadak: In cucina nel detto solaro.

»N° quattro Bacili de laton zallo,
Un feral di Rame
n° dodici secchi d'aqua di rame
n° cinque conche di rame una piu grande dell'altra
Una padella di rame con suoi piedi di ferro
N° due dette piu piccole.
Un paro de Cavedoni di ferro
Due cazze forade da frizer
Due dette da schiumare
Due cazze da bruo
Due cadene da fuogo
Due para de mollette
Una mannera
Una palelta da fuogo

Una cannevetta di rame con la sua bozza dentro
nº due foghere di rame stagnade alla turchesca
nº due conche di rame stagnade alla turchesca
nº cinque, stagnade di rame con suoi coperchi
una piu grande dell'altra.
nº due calderini di rame un piccolo e l'altro grande.
Un detto mezzano.
Due scaldaletti di rame
Un morter di bronzo con il suo pistatoio
Due fersore grande una di ferro e l'altra di rame.
Nº sei cazze di rame grandi
nº quattro dette piu piccole di rame
nº quattro dette piu piccole
Due fresore piccole di rame
Tre pera de graelle
»nº otto pignatelle di terra«
»Due grattacaso de ferro«
»nº sette spedi, cio e due grandi ed altri piccoli e mezani«
»nº tre lume da oglio con manego«
»nº tre candelieri de latton lavoradi«
»Una lumetta de latton zallo«
»nº tre moccadori de latton zallo«
»Una conca di rame grande con il fondo piano«.
»Una detta piu piccola rotta da portar cennere«.
»Due tavolini d'albeo«
»nº quattro bacili de lattesin«
»nº quaranta piatti da tovaglioli de lattesin«
»nº diciasette scudelle«
»Una cesta con alquante piadene di terra«
»Nº otto mastelle da acqua«.

RÉSUMÉ

MAISONS DE ŠIBENIK, DES TEMPS LES PLUS ANCIENS JUSQU'À LA FIN DU XVIIIe SIÈCLE

Depuis 1066, année où l'histoire pour la première fois fait mention de Šibenik comme propriété de la couronne des rois croates, c'est la population pauvre qui donne son caractère à la bourgade située au-dessous de la forteresse. Cette population qui, même avant cette époque, cultivait les terres de la propriété royale et s'occupait de l'élevage, – vivait dans des cabanes construites de verges ou de fascines. La position de la colline abrupte et rocheuse, favorable même aux aventuriers audacieux de cette époque pour guetter les navires au passage, se prête très bien à sa fortification. Aussi la bourgade fut-elle entourée d'une première ceinture de murailles. Étant donné que par la structure de ses maisons cette bourgade contrastait avec les autres villes de Dalmatie, elle révélait depuis les temps les plus anciens son origine croate.

Au XIIe siècle, ayant obtenu son statut de ville, et à la fin du XIIIe siècle étant devenu résidence d'évêques, Šibenik reçoit peu à peu l'aspect et les caractères communs aux autres villes dalmates. Cependant, jusqu' au XVe siècle elle garde encore son aspect de bourgade aux maisons en bois et très rapprochées les unes des autres. Les notables et les bourgeois aisés donnent l'exemple, en commençant à construire des maisons en pierre, conformes au goût et à la technique de l'époque. Ils élargissent aussi les rues trop étroites et à pente trop rapide, réduisent leur sinuosité, enlèvent aux maisons leurs parties en bois et, par la démolition des maisons érigées au milieu des rues, suppriment le caractère de village trop serré, facilitant ainsi la circulation.

Pendant le XVe siècle et dans la première moitié du XVIe, c'est par la construction de la cathédrale, des palais nombreux, des loges publiques, des murailles et des donjons que Šibenik reçoit peu à peu son aspect qu'il a gardé jusqu'à nos jours.

Au XVIIe siècle, on trouve dans les maisons les plus importantes de Šibenik tout le sobre confort de l'époque. Toutefois, même chez les bourgeois aisés, l'intérieur reste modeste, de sorte que souvent le bahut représente l'atrait principal de leur ameublement.

La construction extérieure des maisons ainsi que leur aménagement et tout l'ameublement, même dans les familles riches, témoignent d'une austérité provinciale et d'un train de vie bien modeste, démontrant par là que la vie de famille, même celle des notables, était restée à Šibenik dans les limites étroites des coutumes slaves qui attachaient toujours cette ville à son arrière-pays croate.